

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali-alan koulutusohjelma

Kaisa Makkonen
Minna Mertanen

LEIKKI-ikäisten lasten kanssa tehtävän väkivaltatyön
kehittäminen – menetelmäkansio Joensuun turvakodille

Opinnäytetyö
Toukokuu 2020

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2020
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijät
Kaisa Makkonen
Minna Mertanen

Nimeke
Leikki-ikäisten lasten kanssa tehtävän väkivaltatyön kehittäminen – menetelmäkansio Joensuun turvakodille
Toimeksiantaja
Joensuun turvakoti

Tiivistelmä

Turvakoti tarjoaa kriisiapua, turvattua asumista ja tukea sekä neuvontaa perheväkivaltaa kokeneille ihmisille. Turvakotien asiakasmäärät kasvavat, ja asiakkaista noin puolet ovat lapsia. Turvakodeissa tehtävän lapsityön tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus purkaa perheväkivaltaan liittyviä tunteita ja kokemuksia.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kehittää leikki-ikäisten lasten kanssa tehtävää väkivaltatyötä Joensuun turvakodissa. Tavoitteena oli vahvistaa työntekijöiden osaamista lasten kanssa tehtävässä väkivaltatyössä. Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka prosessia ohjaa konstruktivistinen malli. Osallistamisen ja tiedontuotannon menetelminä käytimme asiantuntijahaastattelua sekä learning cafeta. Näiden pohjalta kokosimme menetelmäkansion, joka sisältää menetelmiä seitsemästä eri teemasta: haastattelumenetelmät, kuvalliset menetelmät, draamamenetelmät, taidelähtöiset menetelmät, tarinalliset menetelmät, rentoutusmenetelmät sekä toiminnalliset menetelmät.

Menetelmäkansiota arvioitiin työntekijöiden kanssa toiminnallisella arvioinnilla, palautelapuille, arviointilomakkeella sekä lopuksi arviointikeskustelulla. Palautteen perusteella menetelmäkansion koettiin lisäävän työntekijöiden menetelmäosaamista ja toimivan hyödyllisenä työvälineenä jatkossa. Menetelmäkansiota voi tulevaisuudessa kehittää laajentamalla sen sisältöä esimerkiksi eri ikäryhmille, erityislapsille, monikulttuurisuuteen sekä seksuaalivähemmistöön kuuluviin nuoriin.

Kieli
suomi

Sivuja 58
Liitteet 5
Liitesivumäärä 9

Asiasanat
perheväkivalta, turvakodit, lapsityö, leikki-ikäiset

THESIS
May 2020
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Authors
Kaisa Makkonen
Minna Mertanen

Title
Developing Child-centered Violence work – a Method Folder for the shelter of Joensuu

Commissioned by
The shelter of Joensuu

Abstract

Shelter is a place which offers crisis help, secured housing, support and counselling for people who have experienced domestic violence. The customer volume of shelters is on the increase and around half of the customers are children. The child-centered work done in shelters aims to give children the opportunity to release their emotions and experiences associated with domestic violence.

The purpose of our thesis was to develop the child-centered violence work done with pre-school children in the shelter of Joensuu. The aim was to reassert the employees' know-how with child-centered violence work. Our thesis was a functional thesis and we used constructivist model as our guiding process method. Expert interview and learning café were used as methods of participation and data production. Based on these we put together a method folder which includes methods in seven different themes: interview methods, picture methods, drama methods, art methods, story methods, relaxation methods and functional methods.

The method folder was evaluated functionally among employees, with feedback notes and a feedback form and assessment discussion. On the grounds of the feedback, the method folder reasserts the employees' method knowledge and the folder will be a useful tool for them in the future. The method folder can be developed by extending it to different age groups, children with special needs, multiculturalism and children who belong to sexual minorities.

Language
Finnish

Pages 58
Appendices 5
Pages of Appendices 9

Keywords
domestic violence, shelters, child-related work, preschoolers

SISÄLTÖ

1	Johdanto.....	5
2	Leikki-ikäinen lapsi	6
2.1	Leikki-ikäisen lapsen kehitys.....	6
2.2	Tunne-elämän kehitys.....	8
2.3	Tunteiden säätely ja purkaminen	9
3	Perheväkivalta lapsen kokemana.....	11
3.1	Perheväkivalta	11
3.2	Perheväkivallan vaikutukset lapsen kehitykseen	12
3.3	Lasten kokemukset perheväkivallasta	16
4	Lapsikeskeinen väkivaltatyö turvakodissa	18
4.1	Turvakoti ja lapsi asiakkaana.....	18
4.2	Lapsikeskeinen väkivaltatyö ja kriisiauttaminen	19
5	Aiemmat opinnäytetyöt ja tutkimukset aiheesta.....	21
6	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja toimeksiantaja.....	23
7	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat	24
7.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	24
7.2	Opinnäytetyön prosessia ohjaava menetelmä	25
7.3	Tiedontuotannon ja osallistamisen menetelmät	28
7.3.1	Asiantuntijahaastattelu.....	29
7.3.2	Learning cafe	30
7.4	Arvioinnin menetelmät	31
8	Opinnäytetyön ja menetelmäkansion kokoamisen prosessi	34
8.1	Aloitukset ja suunnittelu	34
8.2	Työskentely.....	35
8.3	Arviointi	38
8.4	Menetelmäkansio.....	41
9	Pohdinta	44
9.1	Johtopäätökset	44
9.2	Luotettavuus ja eettisyys.....	48
9.3	Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu	50
9.4	Hyödynnettävyys ja jatkokehitys	52
	Lähteet.....	55

Liitteet

Liite 1	Arviointilomake
Liite 2	Opinnäytetyön aikataulu
Liite 3	Asiantuntijahaastattelun runko
Liite 4	Learning cafe
Liite 5	Menetelmäkansio

1 Johdanto

Turvakotien asiakkaista lähes puolet ovat lapsia. Pitkään ajateltiin, että perheväkivalta on vain aikuisten ongelma ja lapset ovat tilanteessa sivullisina. Lasten kokemuksiin perheväkivallasta ja tarpeeseen käsitellä niitä on herätty kunnolla vasta vuosituhaten vaihteessa. Perheväkivallalle altistuminen vaikuttaa tutkitusti haitallisesti lapsen myöhempään kehitykseen ja elämään. (Oranen & Laakso 2003, 238–240.) Turvakodeissa tehdään lapsityötä 3–17-vuotiaiden lasten kanssa, jotka ovat kokeneet ja todistaneet perheväkivaltaa. Lapsityön tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus purkaa perheväkivaltaan liittyviä tunteita ja kokemuksia. (Ensi- ja turvakotien liitto 2020a.)

Opinnäytetyömme aiheena on väkivallan käsittely turvakodissa leikki-ikäisten lasten kanssa. Opinnäytetyömme on toiminnallinen ja sen toimeksiantajana on Joensuun turvakoti. Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää leikki-ikäisten lasten kanssa tehtävää väkivaltatyötä Joensuun turvakodissa. Opinnäytetyömme tuotoksena syntyy menetelmäkansio lapsikeskeiseen väkivaltatyöhön, joka tehdään turvakodin työntekijöille. Tavoitteena on vahvistaa työntekijöiden osaamista lasten kanssa tehtävässä väkivaltatyössä.

Opinnäytetyössämme puhumme perheväkivallasta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sijaan. Päädyimme tähän ratkaisuun, koska aiemmat tutkimukset ja kirjallisuus käyttävät yleisimmin käsitettä perheväkivalta. Lähisuhdeväkivalta käsitteenä on tuoreempi, joten käsitteellä ei ole tarpeeksi tutkimuksia ja kirjallisuutta opinnäytetyötämme varten. Rajauksen teimme myös selkeyden kannalta. Käytämme vain yhtä termiä, jonka määritelmä pätee myös lähisuhdeväkivaltaa määriteltäessä. Perheeseen kuuluvat jäsenet riippuvat jokaisen omasta kokemuksesta, joten emme opinnäytetyössämme halua lähteä erikseen erittelemään väkivallantekijän perhesuhdetta lapseen. Menetelmäkansion kohdeikäryhmä on rajattu turvakodin toiveiden mukaan leikki-ikäisiin lapsiin, koska tätä ikäryhmää turvakodissa on asiakkaana eniten. Ikäryhmä on rajattu tarkan ikärajan sijasta leikki-ikäisiin lasten yksilöllisen kehityksen sekä teoreettisen tietoperustan kasaamisen vuoksi.

Opinnäytetyöraportissamme on aluksi työn teoreettinen viitekehys, jossa käsittelemme työlle keskeisiä käsitteitä, kuten leikki-ikäisen lapsen kehitystä, perheväkivaltaa, väkivallan kokemuksia lapsen näkökulmasta sekä lapsikeskeistä väkivaltatyötä. Sen jälkeen selvitämme aiempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä aiheesta ja kerromme opinnäytetyön tarkoituksesta, tavoitteesta ja toimeksiantajasta. Seuraavaksi kerromme opinnäytetyömme menetelmällisistä valinnoista ja opinnäytetyön ja menetelmäkansion kokoamisen prosessista. Käymme läpi tuotostamme eli menetelmäkansiota sen suunnittelusta kokoamiseen ja arviointiin. Lopuksi pohdimme työn johtopäätöksiä, eettisyyttä ja luotettavuutta, omaa oppimiskokemustamme sekä työn hyödynnettävyyttä ja jatkokehitysmahdollisuuksia.

2 Leikki-ikäinen lapsi

2.1 Leikki-ikäisen lapsen kehitys

Leikki-ikä jaetaan kahteen eri ikähaarukkaan, joista leikki-ikäisestä puhuessamme tarkoitamme myöhäisleikki-ikää eli 3–6-vuotiasta lasta (Storvik-Sydänmaa, Talvensaari, Kaisvuori & Uotila 2013, 47). Lapsen kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, ja on sidoksissa lasta ympäröivään kulttuuriin ja kommunikaatioon (Kivisaari 2007, 5). Lapsi kehittyy osana konteksteja, joihin hän kuuluu. Varhaislapsuudelle merkityksellisiä vuorovaikutuksellisia konteksteja ovat koti- ja päivähoitoympäristö sekä sukulaisverkostot. Lapsen sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen kannalta on tärkeää, että lapsi luottaa häntä ympäröiviin aikuisiin ja kokee ympäristön turvallisena. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 18–19.)

Lapsi kehittää toimintatapojaan vuorovaikutuksessa ympäristönsä ja siinä olevien ihmisten kanssa. Lapsen ympäristön jäsentäminen tapahtuu kognitioiden avulla, joita ovat havaintojen, muistin ja kielen kehitys, syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen sekä ongelmanratkaisukeinot. Varhaislapsuudessa aikuisen toiminnalla

on suuri vaikutus elinympäristöön, jossa lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen tapahtuvat. (Nurmi ym. 2014, 18–19.) Lapsen kehitys on riippuvainen ympäristön vastaamisesta lapsen emotionaaliin ja sosiaaliin tarpeisiin. Ympäristöä havainnoimalla lapsi kehittää sisäisiä malleja muista ihmisistä sekä itsestään. (Kivisaari 2007, 5.)

Jean Piaget (1953, Nurmen ym. 2014, 19–20 mukaan) on nimennyt 4–7-vuotiaiden lasten kehitysvaiheen intuitiivisen ajattelun kaudeksi, jonka mukaan lapsen toimintaa ohjaa vielä välitön havainto tilanteesta, eikä lapsi kykene vielä hahmottamaan esimerkiksi pysyvyyden käsitettä. Lapsen kognitiivinen kehitys on varhaislapsuudessa erittäin nopeaa, jolloin jo viisivuotiaana lapsella on laaja tietoperusta, lapsi ymmärtää syy-seuraussuhteita ja lapsella voi olla omia erityisiä kiinnostuksen kohteita, joihin hän kiinnittää huomionsa kohdatessaan uusia asioita. (Nurmi ym. 2014, 21.)

Lapsen sosiaalinen ymmärrys ja taidot kehittyvät kolmen ja kuuden ikävuoden välillä. Lapsi kykenee hahmottamaan paremmin ympäristönsä tapahtumia ja kertomaan niistä toisille. Lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiselle merkityksellistä on perheen sisäinen vuorovaikutus. (Nurmi ym. 2014, 60.) 5–6-vuotiaiden lasten kokeman stressin, somaattisten oireiden, keskittymiskyvyn puutteen ja riippuvuuden lisääntymisen on osoitettu olevan yhteydessä vanhempien kokemuksiin ongelmiin (Lahikainen 2013, 93). Sosiaaliiseen vuorovaikutukseen liittyviä taitoja lapsi oppii myös ikätoverisuhteissaan. Ikätoverisuhteissa lapsi oppii käsittämään, kuinka oma toiminta vaikuttaa toiseen ihmiseen ja kuinka toisen toiminta vaikuttaa lapseen itseensä. (Kivisaari 2007, 8.)

Pienen lapsen turvallisuuden tunne rakentuu rutiineista, ennakoitavuudesta ja säännönmukaisesta arjesta. Rutiinien merkitys korostuu etenkin silloin kun lasta on kohdeltu kaltoin tai laiminlyöty, eikä lapsen arjessa ole ollut säännönmukaisuutta. Lapsi oppii jo ennen leikki-ikää yhdistämään syy-seuraussuhteita, joiden pohjalta lapsi rakentaa turvallisuusstrategioita. Toistuvat positiiviset kokemukset ja tunne siitä, ettei lasta hylätä muodostavat lapselle tunteen turvallisuudesta. (Sinkkonen 2008, 102–105.)

2.2 Tunne-elämän kehitys

Lapsen varhainen kehitys ja tunne-elämän kehitys tapahtuvat samanaikaisesti. Samalla lapsen käsitys omasta itsestään kehittyy. Usein tunteet ohjaavat lapsen käyttäytymistä ja lapsi kykenee tunnistamaan toisten ihmisten tunnetiloja taitavasti. Kyky ilmaista muun muassa mielihyvää, pelkoa ja surua ovat synnynnäisiä ominaisuuksia. Neljästä viiteen ikävuoteen oleva lapsi ymmärtää ja osaa tulkita jo hyvin perusemootioita, kuten iloa, surua, pelkoa ja suuttumusta. (Kivisaari 2007, 5–6.) Leikki-ikäisen tunneilmaisu tapahtuu usein kehollisuuden ja sanojen kautta. Leikkiminen ja mielikuvituksen käyttö tuottavat tunnekokemuksia, joita lapsi purkaa leikin kautta. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 75.) Leikin ja tarinoiden avulla lapsi ilmaisee ja käsittelee erilaisia kohtaamiaan tunnetiloja (Kivisaari 2007, 5).

Lapsen tunnetaitoihin kuuluvat tunteiden tunnistaminen, sietäminen, sääteleminen, ilmaiseminen ja käsitteleminen. Hyvät tunnetaidot suojaavat lapsen hyvinvointia ikävissä tilanteissa, vaikuttavat käyttäytymiseen sekä lapsen suhtautumiseen itseensä ja muihin. Tunnetaitojen kehittyessä lapsen kokemus siitä, että hän voi vaikuttaa itse omaan oloonsa ja ajatuksiinsa kasvaa. Samalla lapselle syntyy tunne siitä, että hankalistakin tilanteista voi selvitä. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 34–35.) Lapsi oppii tunnistamaan omia tunteitaan peilaamalla niitä muiden ihmisten reaktioihin. Samalla lapsi oppii tunnistamaan toisten ihmisten tunteita. Tunnetilojen tunnistamiseen vaikuttavat etenkin lapsen havainnot toisen henkilön emotionaalisista reaktioista, kuten ilmeistä. (Kivisaari 2007, 5.)

Lapsen lähellä olevat aikuiset vaikuttavat lapsen tunne-elämän kehitykseen aikuisten antaman mallin kautta. Aikuisen suhtautuminen omiin tunteisiinsa, lapsen tunteisiin, toimiminen omissa ihmissuhteissaan sekä reagoititavat ympäristöön antavat lapselle mallin tunteiden kohtaamisesta ja käsittelemisestä. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 80.) Lapsi oppii vanhemman antaman mallin kautta mitkä tunteista ovat sallittuja, mitkä välttämättömiä tai turhia ja kuinka niitä säädellään

missäkin tilanteessa (Kokkonen 2017, 90). Vanhempien kurin pitämisen lasta fyysisesti satuttamalla on todettu vaikuttavan lapsen huonoon tunteiden säätelykykyyn sekä aggressiivisuuteen toisia lapsia kohtaan (Chang ym. 2003, Kokkonen 2017, 92 mukaan).

Päiväkoti-ikäinen lapsi osaa jo teeskennellä erilaisia tunteita esimerkiksi leikin lomassa. Lapsi osaa omilla ilmeillään antaa tarkoituksellisesti harhaanjohtavan käsityksen omista tunteistaan. Vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa lapsi oppii tunnistamaan omia tunteitaan ja tilanteita, jotka herättävät eri tunteita. Lapsi on kiinnostunut ja hän ymmärtää paremmin toisten ihmisten tunteita ja niiden syitä. Vuorovaikutuksellisuuden lisääntyminen lisää lapsen ymmärrystä erilaisista sosiaalisista tilanteista ja niiden käyttäytymisnormeista. Kielen kehittymisen myötä tunteiden ilmaisu ja säätely helpottuu. (Kokkonen 2017, 89.) Kielen kehityksessä myös tunteiden sanoittaminen helpottuu. Sanoittaminen tukee lapsen ymmärrystä omista ja muiden tunnetiloista. (Kivisaari 2007, 5.)

2.3 Tunteiden säätely ja purkaminen

Lapsen tunteiden säätelykyky rakentuu lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa. Varhaiset vuorovaikutuskokemukset vaikuttavat lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen laatuun. Vanhemman kyky havainnoida lapsen tunnetiloja sekä vastata niihin oikea-aikaisesti vaikuttavat tunteiden säätelyn lisäksi lapsen stressinsietokykyyn sekä myöhempien ihmissuhteiden muodostumiseen. (Kokkonen 2017, 85–87.)

Vanhemman käyttämällä kasvatustyyllillä on vaikutusta lapsen tunteiden säätelyyn. Kasvatuksen vaikutuksissa oleellista on hyväksyvän ja jämäkän kasvatustyylin ero alistavaan ja määräilevään tai sallivaan ja välinpitämättömään kasvatustyyliin. Vanhempien valtaa korostava alistava ja määräilevän kasvatustyyli on yhteydessä lapsen myöhempään masentuneisuuteen, aggressiivisuuteen ja muihin ongelmiin lapsen käyttäytymisessä. Lapsen tunteita vähättelevä tai kieltävä kodin ilmapiiri vahingoittaa lapsen kykyä tunnistaa omia tunteitaan, jolloin lapsen

on mahdotonta ilmaista tai kertoa tunteistaan muille ihmisille. Kodin ilmapiiriin vaikuttaa vanhempien välinen suhde ja sen toimivuus; riittävä parisuhde kuormittaa vanhempien lisäksi lapsia. (Kokkonen 2017, 92–97.)

Leikki-ikäinen lapsi turvautuu tunteiden säätelyssä vanhemman tarjoaman mallin lisäksi omiin kognitiivisiin kykyihinsä, kuten ajatusten siirtoon mukaviin asioihin tai itsekseen puhumiseen. Tiedolliset tunteiden säätelykeinot ovat yhteydessä lapsen psyykkiseen hyvinvointiin. Ongelmia ratkaisevat keinot kuten tarkkaavaisuuden siirto vaikuttavat myönteisesti lapseen, kun taas ongelmia välttävät keinot vaikeuttavat lapsen kykyä käsitellä tunnetta. Kognitiivisten taitojen lisäksi lapsen temperamentilla on vaikutusta tunteiden säätelyyn. Voimakkaasti reagoivat tai varautuneet lapset tarvitsevat tunteiden säätelyssä enemmän aikuisen tukea. (Kokkonen 2017, 100–101.) Pienemmät leikki-ikäiset lapset käyttävät usein toiminnallisia keinoja, kuten maahan heittäytymistä tunteiden säätelykeinona. Lapsen mielen sisäiset tunteiden säätelykeinot kehittyvät viidestä vuodesta ylöspäin, jolloin niiden käyttö alkaa myös näkyä. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 75.)

Tunteen purkamisella tarkoitetaan energiaa vievän tunteen purkamista ulos kehosta ja mielestä. Tunteen käsittely on tunteen näkyville tuomista luovin ja kehollisin menetelmin. Kaikki tunnetilat eivät vaadi purkamista ja käsittelyä ja joskus tarve voi tulla, kun tunnetilasta on kulunut jo pitkä aika. Puhuminen on osa tunteiden purkamista ja käsittelemistä. Keho kuitenkin säilöo itsensä tunnekokemuksia, joiden purkamista keholliset ja luovat keinot helpottavat. Erilaisia keinoja ovat muun muassa maalaaminen ja piirtäminen, äänen tuottaminen, musiikki, kirjoittaminen, liike ja muu fyysinen toiminta ja huuto. Luovilla ja kehollisilla menetelmillä tunne saa konkreettisen muodon. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 45–46.)

Tunteet voivat aiheuttaa lapsissa stressiä, esimerkiksi kieltäminen tai riitely stressaavat lasta. Lapsen kokemana stressi voi näkyä tilanteessa, jossa lapsi on selviytynyt ajan esimerkiksi päiväkodissa tai kotona, ja turvalliseen paikkaan tullessa lapsen stressi purkautuu tunnereaktioina. Stressin purkaminen hankaloituu, jos lapsi ei koe aikuista turvalliseksi. Negatiivisten tunteiden tukahduttaminen voi

aiheuttaa sen, ettei lapsi kykene enää tunnistamaan niitä. Tällöin tunteet voivat purkautua ruumiillisesti. (Sinkkonen 2008, 120–124.)

3 Perheväkivalta lapsen kokemana

3.1 Perheväkivalta

Perheväkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa puolisoa, lapsia tai muita läheisiä kohtaan. Vaikka perheväkivalta määritellään rikokseksi, usein perheväkivallan uhrin toivovat väkivallan loppumista ja väkivallan tekijän pääsyä hoitoon rangaistuksen sijaan. Perheväkivalta ei ilmene aina fyysisenä väkivaltana, vaan pahoinpitely voi tarkoittaa esimerkiksi lapselle alkoholin juottamista. Myös vapaudenriisto lapsen omavaltaisella huostaanotolla sekä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ovat perheväkivaltarikoksia. (Niemi-Kiesiläinen & Kainulainen 2006, 115–120.) Oranen (2012) tarkastelee perheväkivaltaa lapsen näkökulmasta, jolloin väkivallan kohteena tai käyttäjänä on lapsen vanhempi. Perheväkivalta-käsite sisältää myös vanhemman uuden puolison käyttämän väkivallan. Perheissä tapahtuva väkivalta voi olla fyysistä, henkistä, seksuaalista tai taloudellista. Usein eri väkivallan muodot esiintyvät yhdessä, esimerkiksi fyysisen pahoinpitelyn lisäksi uhria uhkaillaan väkivallalla. (Oranen 2012, 218.)

Eskonen (2004) on kuvannut perheväkivallan vaihtelevana ilmiönä. Perheväkivaltaa on sekä lapsen todistama väkivalta perheenjäsenten välillä että lapseen itseensä kohdistunut väkivalta. Kokemukset eroavat myös väkivallan raakuuden perusteella sekä sen toistuvuudella. Joissain perheissä väkivalta on jatkuvampaa, toisissa väkivalta liittyy aina tiettyyn tilanteeseen. Lapsen kehitysvaihe vaikuttaa lapsen kokemukseen. Pienellä vauvalla ja teini-ikäisellä lapsella on erilaiset toimintamahdollisuudet väkivaltatilanteessa. Vanhempien kasvatustavat ja fyysisyyden määrä perheessä aiheuttavat ilmiön, jossa toisessa perheessä tapahtuva väkivalta saattaisi toisessa perheessä tuntua normaalilta tavalta olla vuorovaikutuksessa. (Eskonen 2004, 3–4.)

Perheväkivalta on yksi lapsen kaltoinkohtelun muodoista (Söderholm & Kivittie-Kallio 2012, 16). Väkivallalle altistumisen ja väkivallan kohteeksi joutumisen on todettu olevan yhtä haitallisia lapsen kehitykselle. Perheissä, joissa on parisuhdeväkivaltaa, myös lapsella on riski joutua väkivallan kohteeksi. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016, 33–34.) Sama ilmiö näkyy myös toisinpäin, itseensä kohdistunutta perheväkivaltaa kokeneet lapset kokevat todennäköisemmin muihin perheenjäseniinsä kohdistuvaa väkivaltaa (Oranen 2012, 222). Lapsen kaltoinkohtelu aiheuttaa fyysisiä muutoksia kehittyvän lapsen aivoissa, jotka myöhemmässä elämässä voivat näkyä vetäytymisenä, aggressiivisuutena, päihteiden käyttönä ja mielenterveyden ongelmina (Pihko 2012, 161).

Glaserin (2001, 68) määritelmän mukaan lapsen pahoinpitely tai laiminlyönti eivät edellytä sitä, että lasta olisi haluttu vahingoittaa tahallisesti. Pahoinpitely ja laiminlyönti voidaan määritellä voimakkaana tekona, joka aiheuttaa todellista tai mahdollista haittaa lapselle. Lapsella oleva kokemus pahoinpitelystä tai laiminlyönnistä ei myöskään kuulu lapsen kanssa tapahtuvaan tavanomaiseen vuorovaikutukseen.

3.2 Perheväkivallan vaikutukset lapsen kehitykseen

Väkivaltaa kokenut lapsi määritelmällä halutaan korostaa lapsen omaa roolia kokemusten määrittelyssä (Oranen 2012, 221). Teoriaosuudessamme emme eritele, onko lapsi ollut perheväkivallan todistajana vai kohteena, koska tutkimusten mukaan väkivallalle altistumisen seuraukset ja väkivallan kohteena olemisen seuraukset eivät juuri eroa toisistaan. Oireilua on havaittu enemmän niillä lapsilla, jotka ovat sekä altistuneet, että olleet väkivallan kohteita. (Oranen 2012, 224). Pieni lapsi ei osaa erottaa itseään vanhemmasta, jolloin toiseen vanhempaan kohdistuvan väkivallan seuraukset ovat yhtä vahingolliset kuin väkivallan kohdistuessa lapseen itseensä (Kauppi 2012, 127). Väkivallan sivusta seuraaminen on henkistä väkivaltaa, joka aiheuttaa uhrissa samanlaisia oireita ja traumatisoitumista kuin fyysinen väkivalta (Holmberg 2000, 12).

Väkivallalle altistuminen vaikuttaa aina lapsen elämään, vaikka lapsi ei olisi itse suoraan väkivallan kohteena. Joskus lapset eivät reagoi väkivaltaan näkyvästi tai vaikenivat tapahtumista, jolloin myös ammattilaisten on haastava huomata, millaisia vaikutuksia väkivallalle altistumisella on ollut. Lapsen toipumisen kannalta tärkein asia on väkivallalle altistumisen loppuminen ja turvallinen ympäristö. Väkivallasta vain osa on fyysistä. Suuri osa lapsen kokemasta väkivallasta on psyykkistä pelon ja uhan ilmapiirissä elämistä ja esimerkiksi väkivallan jälkien näkemistä. Vaikka väkivalta ei kohdistuisi suoraan lapseen, voi lapsi kokea psyykkisten haittojen lisäksi fyysisiä haittoja, kuten huolenpidon puutetta. (Oranen 2012, 217–224.)

Väkivallalla on lapselle sekä suoria, että epäsuoria seurauksia. Suora vaikutus voi olla lapsen oppima negatiivinen käyttäytymismalli. Epäsuorasti väkivalta vaikuttaa vanhemman kykyyn olla vanhempi, jolloin vanhemman kasvatusta voi olla lapselle vahingollista. (Oranen 2012, 223–224.) Kaikki väkivallan vaikutukset lapseen ovat pitkäaikaisia, lukuun ottamassa lievien vammojen, kuten naarmujen fyysistä hoidettavuutta (Huovinen 2017, 24).

Väkivallan aiheuttamat seuraukset lapselle ovat yksilöllisiä ja riippuvat esimerkiksi lapsen iästä, suojaavista ja riskitekijöistä lapsen elinympäristössä sekä väkivallan määrästä ja laadusta. Koettu väkivalta aiheuttaa lapselle trauman, jonka oireita ovat uudelleen kokeminen, välttäminen ja ylivireys. Uudelleen kokemisessa väkivaltakokemukset palautuvat lapsen mieleen, esimerkiksi erilaiset äänet voivat laukaista muistoja. Myös unet ovat yleinen uudelleen kokemisen muoto. Traumatisoitunut lapsi voi pyrkiä välttämään tilanteita, jotka muistuttavat väkivallasta, lapsi ei halua käsitellä väkivaltaa tai voi suhtautua tunteettoman oloisesti puhuessaan väkivallasta. Trauman oireista ylivireys on yleinen lapsilla, ylivireä lapsi reagoi ärsykkeisiin voimakkaasti, on jännittynyt ja hänellä voi olla uni- vaikeuksia. (Oranen & Keränen 2006, 63–65.) Lapsi voi myös reagoida somaattisilla oireilla, koska niitä on helpompi tuoda esille (Kivisaari 2002, Kivisaaren 2007, 13 mukaan).

Väkivallan kokemisella on monia vaikutuksia leikki-ikäisen kehitykselle. Lapsen käyttäytyminen voi muuttua aggressiiviseksi, joka voi näyttäytyä esimerkiksi eläinten julmana kohteluna. Lapsi voi kokea pelkoja ja ahdistuneisuutta, sekä posttraumaattisia stressioireita. Jo leikki-ikäinen lapsi voi kokea väkivallan seurauksena itsesyytöksen tunteita. Fyysisinä vaikutuksina lapsella voi ilmetä ylivilkautta, takertuvaisuutta tai taantumista. (Oranen & Keränen 2006, 66–67.) Taantuminen voi näyttäytyä lapsen käyttäytymisessä. Lapsi saattaa kastella housunsa tai haluta käytössä olleen tutin takaisin itselleen. Väkivallan kokeminen voi altistaa leikki-ikäisen lapsen myös mielialahäiriöille, kuten ahdistuneisuudelle. (Holmberg 2000, 15.)

Käytöshäiriöt ja vaikeudet sosiaalisissa suhteissa voivat olla seurausta väkivallan kokemisesta (Oranen & Keränen 2006, 66). Kaltoinkohdeltujen lasten on tutkittu menestyvän heikommin ikätoverisuhteissaan sekä käyttäytyvän vuorovaikutustilanteissa muita aggressiivisemmin (Kaltiala-Heino 2012, 169). Lapsi on voinut oppia väkivallan olevan hyväksyttävä tapa ratkaista ongelmia ja kontrolloida omia tunteita. Väkivaltaisuus ei opeta lasta ratkaisemaan ristiriitoja keskustelemalla, vaan tunnereaktiolla, joka aiheuttaa hankaluuksia sosiaalisissa tilanteissa. (Kauppi 2012, 127.) Toisaalta lapsi voi myös olla hyvin arka ja vältellä sosiaalisia tilanteita, joka myös hankaloittaa lapsen toverisuhteiden muodostumista (Holmberg 2000, 15).

Lapsen kokema väkivalta voi näkyä myös lapsen leikissä, jolloin lapsi toistaa kokemaansa väkivaltaa osana leikkiä (Oranen 2012, 224). Pitkään jatkuneet väkivaltatilanteet perheessä voivat näkyä lapsen leikin ilottomuutena ja mekaanisuutena. Holmberg on antanut esimerkkinä leikit, jonka kohtauksessa toistuu sama kaava lelun kuolemista. (Holmberg 2000, 15.)

Lapsella ei ole samanlaisia keinoja suojata itseään perheväkivallan vaikutuksilta kuin aikuisella, jolloin lapsen pois pääseminen väkivaltaisesta ympäristöstä on aina aikuisen toiminnan varassa (Ojuri & Laitinen 2015, 34). Väkivaltaisessa ympäristössä eläminen kuormittaa lasta psyykkisesti, koska lapsi on jatkuvasti varuillaan omasta ja muiden toiminnasta (Kivisaari 2002, Kivisaaren 2007, 14

mukaan). Lapsen keskeneräisen fyysisen kehityksen vuoksi lapsen toiminnan ohjaus ja tunteiden säätely on riippuvainen aikuisen antamasta avusta. Pelottavien kokemusten jälkeen leikki-ikäinen lapsi on kykenemätön rauhoittamaan itseään. Käsittelemättömät pelot ja traumat vaikuttavat lapsen tapaan kohdata ympäristöä myöhemmässä elämässä. Väkivallan aiheuttama stressi ja tunnekokemukset vaikuttavat pienen lapsen aivojen kehitykseen, tunne-elämän säätelyyn sekä kognitiiviseen kehitykseen. (Pihko 2012, 161–166.)

Väkivalta voi aiheuttaa traumaattisen kriisin, joka on tilanne, jossa lapsi kohtaa jonkin ulkoisen tapahtuman, joka uhkaa hänen olemassaoloaan, sosiaalista identiteettiään ja turvallisuuttaan sekä estää lasta saamasta tarpeensa tyydytetyiksi. Kriisi alkaa yhtäkkiä ja ennakoimatta. Lapsi kokee sen vaikeutena, joka ylittää voimavarat ja selviytymiskeinot. (Poijula 2016, 27–30.) Järkyttävä, äkillinen tapahtuma ei aina johda traumatisoitumiseen, vaan traumaattiseen psyykkiseen kriisiin liittyy kokemus hallinnan tunteen menetyksestä. Yksilön selviytymiskeinot eivät ole riittäviä käsittelemään tilannetta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 9.)

Traumaattisessa kriisissä ensimmäisenä seuraa shokki ja sen jälkeen reagointivaihe. Shokissa lapsi voi lamautua, reagoida hyvinkin voimakkaasti tai jatkaa kuten mitään ei olisi tapahtunut. Shokkivaihe kestää yleensä muutamasta tunnista vuorokauteen. Reagointivaiheessa tapahtumat tulevat mieleen esimerkiksi unissa ja tähän vaiheeseen liittyy olennaisesti myös suru. Tämän jälkeen alkaa läpityöskentelyvaihe, joka lapsilla tulisi kehityksellisistä syistä alkaa noin kuukauden sisällä tapahtuneesta. Lapsen selviytymistä traumaattisesta kriisistä on seurattava tarkasti. Läpityöskentelyvaiheessa pyritään suuntaamaan tulevaisuuteen. Traumaattisesta kriisistä selviytymisen viimeinen vaihe on integraatio, jossa tapahtuman eri puolet yhdistetään kokonaisuudeksi. Paras lopputulos on, jos lapsen toimintakyky vahvistuu kriisin jälkeen siten, että voimavarat ja selviytymiskyvyt ovat vahvistuneet aiempaa paremmiksi. (Poijula 2016, 27–31.)

3.3 Lasten kokemukset perheväkivallasta

4–9-vuotiaiden lasten kertomuksia ja tapaa kertoa koetusta perheväkivallasta on tutkittu terapiaryhmävideonauhoitusten avulla. Lapset ovat itse oman kokemuksensa parhaita asiantuntijoita, jolloin lapsilla on valta päättää miten ja mitä he asioista kertovat. Tutkimusaineistossa lapset puhuivat väkivaltatilanteista sekä niiden aiheuttamista tunteista hyvin suoraan. Kokemuksista puhuttaessa lapset eivät kuitenkaan ilmaisseet tunteitaan esimerkiksi itkemällä. Lasten tunteet purkautuivat väkivallasta kerronnan ulkopuolella esimerkiksi riehumisena, kiroiluna ja turvalliseen paikkaan ohjaajan syliin tai sohvan nurkkaan hakeutumisena. Väkivaltaa kokenut lapsi joutuu jossain vaiheessa kohtaamaan myös oman aggressiivisuutensa. Aggressiivisten tunteiden käsittelyssä lapsi voi hyödyntää mielikuvitustaan samastumalla väkivaltaisen vanhemman rooliin. (Eskonen 2001, 22–24, 31–34.)

Lasten kertomukset väkivallasta voivat olla puhuttuja tai elehdittyjä kertomuksia, piirroksia, näytelmiä ja leikkejä (Eskonen 2001, 24). 4–9-vuotiaita lapsia koskevassa tutkimusaineistossa lasten kerronta väkivaltatilanteista ilmenee kuudessa eri muodossa; puhuminen, piirtäminen, leikkiminen, liikkeet, vuorovaikutus toisiin ja tilaan sekä fyysinen olemus. Puhuttaessa lapsi kertoo itse, mitä esimerkiksi isä on tehnyt. Piirtämisen lisäksi seuraavaan kategoriaan kuuluu myös askartelu ja musiikki, joita käyttäen lapsi voi ilmaista omia tunteitaan väkivallan teon aikana. Leikkiessä lapsi voi mielikuvituksellisten hahmojen avulla kertoa tapahtumista. Liikkeellä tapahtuvalla kertomisella voidaan tarkoittaa esimerkiksi väkivallan teon esittämistä. Vuorovaikutuksella toisiin ja tilaan tarkoitetaan tutkimusryhmässä esiintynyttä vetäytymistä toisten seurasta käsitellyn aiheen vuoksi. Viimeinen ilmenemismuoto eli fyysinen olemus voi tarkoittaa lapsen näyttämää mustelmaa kehossaan. (Eskonen 2001, 29).

Lasten toiminta väkivaltatilanteissa vaihtelee. Tutkittavista lapsista osa hakeutui turvaan tai pakeni kotoaan hakemaan apua, osa jäi seuraamaan väkivaltaa tai yritti puuttua siihen. Toimintatavat eivät poissulje toisiaan vaan lapsi voi toimia väkivaltatilanteessa useammalla eri tavalla. Lapselle turvallinen paikka kotona

voi olla esimerkiksi omassa sängyssä tai turvallisen ihmisen läheisyydessä. Lapset kertoivat myös virittävänsä omaan turvapaikkaansa erilaisia ansoja. Turvapaikka ei automaattisesti anna lapselle turvan tunnetta, vaan turvapaikassakin lapsi kokee pelkoa. Lapsen kokema turva lisääntyy fyysisen etäisyyden kasvaessa väkivaltaiseen vanhempaan. (Eskonen 2004, 6–9, 11.) Toiminnan vaihtelua on huomattu myös 6–12-vuotiaita lapsia koskevassa tutkimuksessa, jossa lasten toiminta väkivaltatilanteissa vaihteli aktiivisuudesta vetäytymiseen. Aktiivista toimintaa oli vanhemman lyöminen väkivallan lopettamiseksi, sekä käskeminen lopettamaan. Lapsi myös saattoi olla läsnä väkivaltatilanteessa tai katsella sitä piilosta. Vetäytyminen näyttäytyi haluna olla näkymättä tai kuulemmatta väkivaltatilannetta, lapsi saattoi olla esimerkiksi huoneessaan nukkumassa tai lähteä pois tilanteesta. (Huovinen 2017, 79.)

Väkivaltatilanteet aiheuttavat erilaisia tunteita kuten suru, pelko, viha ja pettymys. 6–12-vuotiaat lapset ovat kertoneet perheväkivallasta ja siihen liittyvistä tunteista haastatteluissa. (Huovinen 2017, 52). Lapset kokivat, etteivät vanhemmat olleet kuunnelleet heitä riidelleessään eivätkä vanhemmat olleet lapsen käytettävissä. Väkivallasta huolimatta lapset kokivat vanhempien rakastavan heitä, sekä toivat itse esille rakastavansa vanhempiaan. (Huovinen 2017, 70–72.) Perheväkivaltaa lapsena kokeneilla aikuisilla on samankaltaisia kokemuksia. Lapsuudessa koettiin näkymättömyyttä ja arki oli kaoottinen. Lapsen näkymättömyyteen liittyi tunne siitä, ettei väkivaltaisessa perheessä ollut tilaa omille tunteille eikä niiden ilmaisulle. Väki-valta aiheutti lapsuudessa muun muassa pelon, vihan, syyllisyyden, häpeän ja voimattomuuden tunnetta. Vihaa koettiin etenkin väkivallan tekijää kohtaan mutta myös sitä vanhempaa kohtaan, joka ei voinut suojella lasta väkivallan kokemiselta. Väki-valtaisessa kodissa lapsi koki olevansa vääränlainen, liian hankala, äänekäs, herkkä tai esimerkiksi passiivinen. Väki-valtatilanteita ei käsitelty lapsuudessa jälkeinpäin, jolloin myös tunnekokemukset jäivät käsittelemättä. Arjen kaaos näkyi lapsuudessa vanhemman kyvyttömyytenä huolehtia lapsen tarpeista, haasteina lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa sekä rutiinien puuttumisena. (Karjalainen 2019, 75–81, 89.)

4 Lapsikeskeinen väkivaltatyö turvakodissa

4.1 Turvakoti ja lapsi asiakkaana

Turvakotilain (1354/2014) mukaan turvakoti on ympärivuorokautinen kriisityön yksikkö. Turvakodissa tarjotaan turvattua asumista sekä psykososiaalista tukea, neuvontaa ja ohjausta. Turvakotipalvelut ovat tarkoitettu lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille henkilöille ja perheille. Turvakotiin voi tulla iästä, sukupuolesta tai asuinpaikasta riippumatta. Sinne hakeudutaan joko omatoimisesti tai esimerkiksi viranomaistahon ohjaamana, ja siellä voi halutessaan majoittua myös nimettömänä. (Ewalds, Karjalainen & Peltonen 2019, 5–6.)

Turvakotipalvelut ovat maksuttomia. Turvakodilla työskentelee ympärivuorokautisesti sosiaali- ja terveysalan koulutuksen saanutta henkilöstöä, joilla on erikoistumista väkivaltatyöhön. Turvakotipalvelujen järjestämisestä vastaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja ne ovat valtion rahoittamia erityispalveluja. Turvakodissa tehtävän asiakastyön tavoite on katkaista väkivalta tai sen uhka, auttaa turvallisen elämän luomisessa ja vahvistaa asiakkaan voimavaroja ja selviytymiskeinoja. (Ewalds ym. 2019, 5–6, 8.)

Turvakodissa olevalla lapsiasiakkaalla on oikeus käsitellä väkivaltakokemuksiinsa työntekijän kanssa. Alaikäisen asiakkaan kohdalla tehdään aina lastensuojeluilmoitus ja tilannetta arvioidaan yhdessä lastensuojelun kanssa. Tehtävillä toimenpiteillä pyritään turvaamaan turvallinen kasvuympäristö ja lapsen henkinen ja ruumiillinen koskemattomuus. Lapsen kanssa työskentelyn tavoitteena on varmistaa lapsen turvallisuus ja tukea lapsen omia selviytymiskeinoja, samalla huomioiden lapsen osallisuus ja lapsen omat voimavarat. Työskentelyn lähtökohtana on turvallisuuden tunteen huomioiminen ja sen edistäminen. Lapsen kanssa yhdessä turvakodissa oleva vanhempi voi kriisin vuoksi olla kykenemätön huolehtimaan lapsen tarpeista ja kohtaamaan lapsen reaktioita, joka voi johtaa lapsen laiminlyöntiin. Lapsen turvallisuus on huomioitava lapsen oman perheen ja muiden asiakkaiden kanssa toimiessa. Turvakodissa lapsen kanssa työskennellään

ikätasoisesti turvallisessa ja luottamuksellisessa suhteessa. (Ewalds ym. 2019, 11–12.)

4.2 Lapsikeskeinen väkivaltatyö ja kriisiauttaminen

Turvakodeissa tehtävässä lapsityössä autetaan lapsilähtöisten menetelmien avulla lasta selviytymään nähdystä tai koetusta väkivallasta. Lapsikeskeisen työn lisäksi vanhemman tukeminen on osa lapsen auttamista. Vanhemman johdonmukaisuus ja arjen sujuminen vaikuttavat lapsen kokemaan turvallisuuden tunteeseen. Lapsikeskeisessä työskentelyssä keskeisiä asioita ovat työntekijän läsnäolo, lapsen kuunteleminen ja kohtaaminen, turvallinen arki ja luottamus työntekijän ja lapsen välillä. (Ojuri & Laitinen 2015, 32–33.)

Lapsikeskeisessä väkivaltatyössä lapsen oikeudet ovat keskeisessä asemassa. Lapsilla on oikeus olla osallisina heitä koskevissa asioissa ja heille on annettava mahdollisuus ilmaista omat kokemuksensa, ajatuksensa ja mielipiteensä. Lasten kanssa tehtävässä väkivaltatyössä korostuu väkivallalle altistumisen vaikutusten tunnistaminen. Väkivallan todistaminen tai sille altistuminen on lapsen kehitykseen vaikuttava riskitekijä, jonka vaikutukset voivat ulottua aikuisuuteen saakka. Väkivallalle altistumisen seurauksiin vaikuttavat väkivallan määrä ja laatu: se mitä lapsi on joutunut todistamaan väkivaltatilanteissa, muut kuormittavat tekijät, ympäristön suojaavat tekijät sekä lapsen selviytymiskeinot. (Oranen & Laaksamo 2003, 239–240.)

Lapsikeskeisen väkivaltatyön tärkeimmät edellytykset ovat sopiva tila, jossa lapsen kanssa ollaan. Tilan lisäksi tarvitaan työntekijä sekä riittävästi aikaa lapselle ja lapsen kanssa työskentelylle. Tilan olisi hyvä olla selkeästi vain lasten kanssa työskentelyyn varattu tila, joka on sisustettu lapsia varten. Ajan ottaminen lapsen kanssa työskentelyyn vaatii työntekijältä suunnittelua ja ennakkointia. Lasten tapaamisiin on suhtauduttava työntekijänä yhtä kunnioittavasti kuin aikuisille varattuihin tapaamisaikoihin. (Oranen & Laaksamo 2003, 241–242.)

Yksilötyötä lapsen kanssa tehdään, jotta lapsi saisi mahdollisuuden kertoa omat kokemuksensa. Samalla kartoitetaan lapsen tilannetta. Väkivaltatilannetta käydään läpi lapsen kanssa ja työskentelyssä kiinnitetään huomiota lapsen käyttämiin selviytymiskeinoihin. (Oranen & Laaksamo 2003, 245–247.) Dissosiatiiivinen oireilu voi olla merkki lapsen käyttämästä äärimmäisestä selviytymiskeinosta, jolloin taustalla on usein pahoja väkivaltatilanteita. Selviytymiskeinojen lisäksi lapsen kanssa kartoitetaan ympäristön suojaavia ja kuormittavia tekijöitä. Ympäristötekijöitä voidaan kartoittaa lapsen kanssa piirtämällä lapselle merkityksellisiä henkilöitä ja paikkoja, piirtämällä kodin pohjapiirros tai nukkekotileikkien avulla. Leikin ohessa lapsen kanssa on luonteva keskustella eri ihmisten ja paikkojen merkityksestä. Tärkeimmät välineet lasten kanssa työskentelyssä ovat puhuminen ja leikki. (Oranen 2012, 230.)

Lapsen tilannetta arvioitaessa täytyy tuntea lapsen kehityshistoriaa. Turvako-
dissa tämä tarkoittaa erityisesti väkivalta- ja traumakokemuksia. Erityisen tärkeää on selvittää, onko suoraan lapseen kohdistunut väkivaltaa ja hyväksikäyttöä. Arvioinnissa pohditaan myös lasta suojaavia tekijöitä, kuten turvalliset aikuiset. (Oranen & Laaksamo 2003, 251–253.)

Traumatisoivien tapahtumien vaikutuksia voidaan lieventää tehokkaalla kriisiauttamisella. Kriisiavulla voidaan välttää sitä, ettei lapselle kehittyisi pitkäaikaista ja vakavaa mielenterveyden häiriötä. Kriisiauttamiseen kuuluu selviytymiskeinojen parantaminen, resilienssin vahvistaminen ja psyykkisen epätasapainon ehkäiseminen. (Pojjula 2016, 179.) Lapselle sopivaa auttamistapaa arvioitaessa otetaan huomioon väkivallan laatu, lapsen persoonallisuus, aiemmat kokemukset, lapsen kehitysympäristö sekä suojaavat tekijät (Holmberg 2000, 17).

Lapselle on tärkeää tarjota useita erilaisia ilmaisukanavia traumaattisen kokemuksen työstämiseen (Pojjula 2016, 179). Erilaisia ilmaisukanavia ovat muun muassa kuvallinen ilmaisu esimerkiksi piirtäen, käsityöt kuten askartelu, leikki ja teatteri, musiikki, liikkuminen sekä sadut ja tarinat. Kriisiavulla lapsi saa kokemuksen siitä, että hänet huomioidaan ja hänen kokemukseensa suhtaudutaan vakavasti. Kriisiapu antaa lapselle luvan tuntea pahaa oloa ja hakea apua ja

turvaa aikuisista. Kriisiapu voi olla lapselle eräänlaista ensiapua, jonka lisäksi lapselle tarjotaan myöhemmin muuta psykososiaalista tukea. (Holmberg 2000, 20–31.)

5 Aiemmat opinnäytetyöt ja tutkimukset aiheesta

Auvinen ja Peuronen (2015) ovat tehneet opinnäytetyön aiheesta ”Perheväkivaltaa kokeneen lapsen auttaminen turvakotien työntekijöiden näkökulmasta”. Opinnäytetyössä tutkittiin perheväkivallan vaikutuksia alle kouluikäisten lasten kehitykseen. Työ toteutettiin laadullisena tutkimusmenetelmänä ja aineisto kerätty teemahaastatteluilla. Työssä haluttiin selvittää turvakodin työntekijöiden näkemyksiä perheväkivallasta sekä selvittää perheväkivallan ennaltaehkäisyn keinoja. Tuloksissa selvisi, että lapset kohtaavat useimmiten henkistä väkivaltaa ja perheväkivalta vaikuttaa lasten kehitykseen monin eri tavoin, esimerkiksi kehitysviivästyminä, huonona itsetuntona tai käytöshäiriöinä. Perheväkivallan ennaltaehkäisyssä tärkeimpänä nähtiin tiedon lisääminen yhteiskunnassa väkivallan seurauksista ja vaikutuksista. (Auvinen & Peuronen 2015.)

Hiljanen (2011) selvittää opinnäytetyössään ”Perheväkivaltaa kokeneiden alle 10-vuotiaiden lasten auttaminen Porin turvakoti Esikossa” keinoja, joilla turvakodissa autetaan väkivaltaa kokeneita lapsia. Työ toteutettiin laadullisena kyselytutkimuksena. Tuloksissa selvisi, että lapsia autetaan strukturoidulla ja lapsen ehdoilla toteutettavalla lapsityöllä. Lapsityötä toteutetaan yksilötyönä ja vertaisryhminä. Lapsen kanssa työskennellään ikätasoisesti toiminnan, kysymysten ja tehtävien avulla. Erityisesti käytetään leikkiä ja toiminnallisia menetelmiä. (Hiljanen 2011.)

Simolin ja Ylöstalo (2019) ovat tutkineet tuoreessa opinnäytetyössään ”Perheväkivaltaa kokeneen lapsen kohtaaminen turvakotityössä” mitä tulisi ottaa huomioon kohdatessa varhaiskasvatusikäisiä perheväkivaltaa kokeneita lapsia turvakodissa. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä ammattilaisten tietoutta väkivaltaa

kokeneen lapsen kohtaamisesta. Työ on toteutettu laadullisena tutkimuksena ja tiedonhankintamenetelmänä on ollut teemahaastattelu. Tärkeimpinä tutkimustuloksina opinnäytetyössä nousi lapsen kohtaaminen yksilönä, vahvuus kuunnella lapsen kertomat asiat, rauhallisuus, läsnäolo ja etukäteen valmistautuminen lapsen tapaamiseen. Rutiinien ja lapsen ja vanhemman välisen suhteen vahvistaminen nousi myös tärkeänä seikkana. (Simolin & Ylöstalo 2019.)

Aro (2019) on kartoittanut opinnäytetyössään ”Toiminnalliset menetelmät osana 0–3-vuotiaiden lasten väkivaltatyötä – Opasvihkonen Perhekulma Puhurille” väkivaltatyössä käytössä olevia toiminnallisia menetelmiä. Menetelmät kerättiin haastattelemalla Perhekulman työntekijöitä ja kerättiin opasvihkoseksi teemoiteltuna perheen tilanteen kartoitukseen käytettäviin menetelmiin, lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen havainnointiin, ylisukupuolisten ilmiöiden katkaisemiseen sekä vanhemmuuden tukemiseen. Pienten lasten kanssa parhaiten toimivina menetelminä todettiin leikit, sadut, vauvahieronta sekä muut vuorovaikutusharjoitukset. (Aro 2019.)

Eskonen (2005) on tehnyt väitöskirjan ”Perheväkivalta lasten kertomana – miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta?”. Tutkimuksessa käsiteltiin, miten ja mitä lapset kertovat väkivallasta turvakodissa pidentyissä terapeuttisissa ryhmissä. Ryhmiä järjestettiin kaksi, ja pääaineisto on ryhmätapaamisissa tallennettu videoaineisto. Lisäksi tutkimuksen materiaalina käytettiin muuta lapsiin ja ryhmiin liittyvää materiaalia. Eskonen tarkasteli erityisesti lasten väkivaltaa koskevaa kerrontaa ja vuorovaikutusta ryhmien sisällä. Eskonen on teemoitellut lasten kerronnat neljään eri teemaan: tavat kertoa perheväkivaltaan liittyvistä kokemuksista, väkivaltaan liittyvän kerronnan sisällöt, lasten toimijuus väkivaltatilanteissa ja työntekijöiden tavat kuunnella lasten kertomuksia. Tutkimuksen tuloksista selviää, että lapsilla on monia erilaisia keinoja kertoa perheväkivaltaan liittyvistä kokemuksistaan, esimerkiksi suora kerronta, sanattomaan viestintään pohjautuva kerronta sekä mielikuvitusta käyttävä kerronta. (Eskonen 2005.)

Huovinen (2017) on tutkinut ammatillisessa lisensiaatintutkimuksessaan ”Perheväkivaltaa kokeneen lapsen identiteettikertomukset” perheväkivallan vaikutuksia lapsen identiteettiin. Tutkimus koostui kymmenestä haastattelukerrasta, joissa haastateltiin neljää ala-asteikäistä lasta. Huovinen on analysoinut aineiston narratiivisin menetelmin. Analysoinnin perusteella Huovinen tuotti kolme erilaista lapsen identiteettiä: näkymätön lapsi, haavoitetun lapsuuden kapinoija ja helppo lapsi. Analyysin olennaisina tekijöinä olivat lasten toimijuus sekä tunteet liittyen väkivaltatilanteisiin. (Huovinen 2017.)

Karjalaisen (2019) lisensiaatintutkimuksessa ”Lapsuuden perheväkivaltakokemukset ja niistä selviytyminen aikuisen kertomana” tutkittiin lapsena koettua väkivaltaa ja sen vaikutuksia lapsena sekä myöhemmin aikuisena. Karjalainen tutki myös mitä asioita haastateltavat olivat kokeneet tärkeinä väkivallasta selviytymisessä. Tutkimus on toteutettu laadullisena tutkimuksena, jossa on narratiivisia elementtejä. Karjalainen haastatteli kahdeksaa perheväkivaltaa lapsuudessaan kokenutta naista. Haastattelut hän analysoi sisällönanalyysillä. Tutkimuksen tuloksina selvisi, että perheväkivallalla on suuri vaikutus lapsen elämään. Haastatteluissa toistui häpeän ja turvattomuuden tunteet sekä tunteiden ilmaisun vähyys perheiden sisällä. Selviytymistä tukevinä asioina olivat turvalliset aikuiset, ystävät, harrastukset ja lapsen keinot paeta väkivaltatilanteita. Aikuisuudessa lapsena koettu väkivalta näkyi muun muassa epäluottamuksena muihin, pelkoina ja häpeänä. (Karjalainen 2019.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja toimeksiantaja

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kehittää leikki-ikäisten lasten kanssa tehtävää väkivaltatyötä Joensuun turvakodissa. Opinnäytetyön tavoitteena on vahvistaa työntekijöiden osaamista lasten kanssa tehtävässä väkivaltatyössä. Opinnäytetyömme tehtävänä on koota yhteen paikkaan menetelmät ja välineet, joita käytetään leikki-ikäisten lasten kanssa tehtävässä väkivaltatyössä ja vaikeiden asioiden käsittelyssä.

Opinnäytetyömme tuotoksena syntyy menetelmäkansio. Kansio sisältää erilaisia työvälineitä ja menetelmiä väkivaltatyöhön ja vaikeiden asioiden käsittelyyn leikki-ikäisten lasten kanssa. Menetelmäkansio toimii jokaisen turvakodin työntekijän työskentelyn tukena ja helpottaa heidän työtään. Suunnittelemme tuotoksemme yhdessä turvakodin työntekijöiden kanssa heitä osallistaen, jotta se palvelisi heitä parhaalla mahdollisella tavalla.

Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimii Joensuun turvakoti. Joensuussa turvakoti toimii Siun Soten alaisuudessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa kuitenkin Suomessa turvakotipalvelujen järjestämisestä ja kehittämisestä. Joensuun turvakodissa on seitsemän asiakaspaikkaa ja siellä työskentelee yksi sosiaalityöntekijä ja kuusi ohjaajaa.

7 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

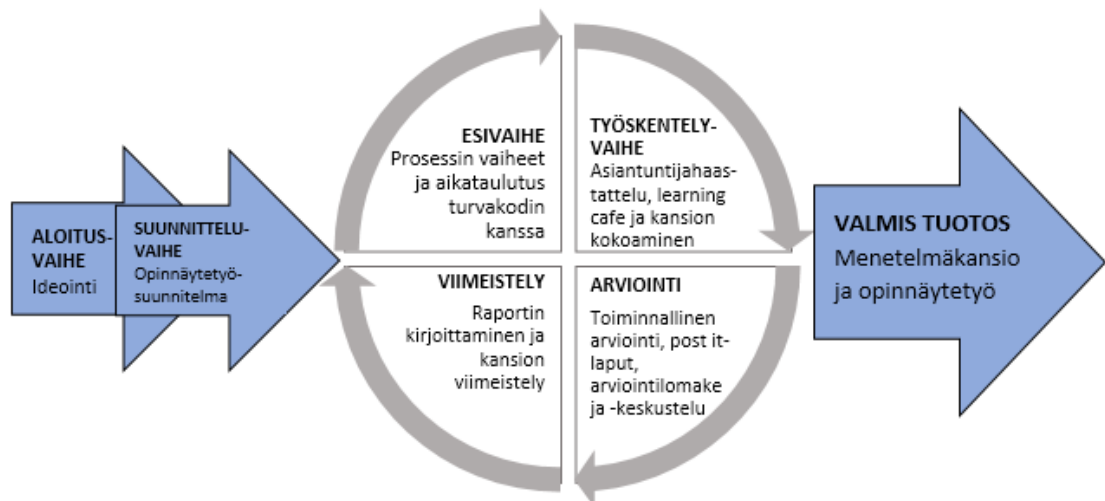
Toteutamme opinnäytetyömme toiminnallisena. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on käytännön toiminnan ohjeistaminen, opastaminen tai järjestäminen (Vilkka & Airaksinen 2003, 9). Toiminnallisessa opinnäytetyössä aihe tulee usein toimeksiantona työelämästä, jolloin opinnäytetyö on käytännönläheinen ja työelämälähtöinen. (Vilkka & Airaksinen 2003, 16–17). Käytännön toteutuksen ja raportoinnin yhdistäminen ovat toiminnallisen opinnäytetyön tärkeimpiä asioita (Vilkka & Airaksinen 2003, 9). Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena on konkreettinen tuote, kuten opas tai tapahtuma. Toiminnallisen opinnäytetyön materiaalin ja aineiston keräämiseksi voidaan käyttää laadullisia tai määrällisiä tutkimuksellisia menetelmiä. Menetelmien valinta riippuu siitä, millaista tietoa opinnäytetyön toteuttamiseksi tarvitaan. (Vilkka & Airaksinen 2003, 51, 57.)

Prosessin hallinnan menetelmän valinta on olennainen osa opinnäytetyömme tekemistä, koska sen vaiheet ohjaavat omaa työskentelyämme. Salosen (2013, 21) mukaan vaiheisiin jakamisella opinnäytetyön saa järkeviin ja toteuttamiskelpoisiin osiin, joita on helpompi ymmärtää ja arvioida. Toiminnallisessa opinnäytetyössä työskennellään dialogisesti toimijoiden, eli henkilöiden, jotka ovat mukana opinnäytetyössä kanssa (Salonen 2012, 24–25).

Opinnäytetyömme on toiminnallinen, sillä sen aihe on tullut työelämästä ja toimeksiantajan kehittämistarpeesta. Työmme koostuu tästä kirjallisesta raportista sekä tuotoksena syntyvästä menetelmäkansiosta. Omassa opinnäytetyössämme toimijoita olemme me itse, sekä turvakodin työntekijät. Halusimme molemmat tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, sillä koemme että vahvuutemme on käytännön tekemisessä ja toteuttamisessa. Opinnäytetyön aiheen avulla pääsemme myös syventämään osaamistamme alalla, joka meitä erityisesti kiinnostaa.

7.2 Opinnäytetyön prosessia ohjaava menetelmä

Prosessin hallinnan menetelmäksi opinnäytetyön ja menetelmäkansion kokoomista varten valitsimme konstruktivistisen mallin (kuvio 1). Konstruktivistisessa mallissa reflektiota tapahtuu kehittämisen eri vaiheissa. Suunniteltujen vaiheiden jälkeen niitä arvioidaan ja tarvittaessa toimintaa muutetaan. Konstruktivistinen malli sisältää osallistamisen ja yhteisöllisyyden näkökulmia. Mallissa on seitsemän vaihetta, joiden mukaan opinnäytetyö toteutetaan. (Salonen 2013, 16.)

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessin konstruktivistinen malli (mukaillen Salonen 2012, 29).

Konstruktivistisessa mallissa ensimmäinen vaihe on aloitusvaihe, jossa kehittämistarve, toimintaympäristö ja mukana olevat toimijat esitetään (Salonen 2013, 17). Toimijoilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat mukana prosessin eri vaiheissa (Salonen 2012, 24). Aloitusvaiheessa on tärkeä huomioida kehittämistehtävän rajaus sekä mukana olevien toimijoiden osallistuminen ja tuki työskentelyn aikana (Salonen 2013, 17).

Aloitusvaihetta seuraa suunnitteluvaihe. Suunnitelmaan sisältyy työskentelyn tavoitteet, ympäristö, eri vaiheet, toimijat, käytettävät menetelmät ja aineistot sekä dokumentointitapa (Salonen 2013, 12). Salonen on jakanut menetelmät kahteen osa-alueeseen: kehittämismenetelmiin ja tiedonhankinnan menetelmiin. Kehittämismenetelmiin kuuluvat muun muassa yhteisökeskustelut, simulaatiot, kuvalliset tekniikat, kokeileva toiminta sekä aiempiin tutkimuksiin perehtyminen. Tiedonhankinnan menetelmiin kuuluvat muun muassa kyselyt ja haastattelut. (Salonen 2012, 24–25.) Konstruktivistisessa mallissa tärkeä suunnitteluvaiheen huomio on, ettei työskentelyvaiheita voida suunnitella täydellisesti etukäteen, vaan osa vaiheista tarkentuu vasta työskentelyn aikana. Suunnitelmavaihetta seuraa esivaihe eli työskentelykentälle siirtymisen vaihe. Esivaiheessa tulevan työskentelyn vaiheet organisoidaan (Salonen 2013, 17.)

Käytännön työskentelyvaihetta kutsutaan työstövaiheeksi. Työstövaiheen aikana työskentelyä tehdään opinnäytetyösuunnitelman mukaisesti. Työstövaihe on toiminnallisen oppimisen vaihe, jonka aikana opinnäytetyön tekijät kehittävät myös itseään. Työstövaihe vaatii epävarmuuden sietämistä, sekä vuorovaikutteisuutta ja vastuullisuutta. Ammatillisen kehittymisen sekä prosessin onnistumisen kannalta ohjaus, vertaistuki ja palaute ovat tärkeä osa työstövaihetta. (Salonen 2013, 18.) Dokumentointi ja monipuolisesti eri aineistojen hyödyntäminen opinnäytetyössä tekee prosessista ymmärrettävämmän. Hyvin dokumentoitu ja raportoitu prosessi on osa hyvää opinnäytetyötä. Prosessin aikana tuotetun aineiston analyysitavat esitellään raportissa sekä käytetyt menetelmät perustellaan teoreettisesti menetelmäkirjallisuuden avulla. Menetelmien, dokumentoinnin sekä analyysin auki kirjoittamisella mahdollistetaan prosessin vaiheiden ymmärtäminen ja arviointi myös ulkopuolisille. (Salonen 2012, 25.)

Salonen (2013) on eritellyt konstruktivistisessa mallissa arvioinnin omaksi vaiheekseen, vaikka on hyvä ajatella, että arviointia tulee tehdä läpi prosessin jokaisessa vaiheessa. Arviointivaiheessa työssä mukana olleet toimijat arvioivat yhdessä syntynyttä tuotosta, ja se voidaan tarvittaessa palauttaa takaisin työstövaiheeseen tai siirtää seuraavaan vaiheeseen. Viimeisenä vaiheena on viimeistely. Se sisältää sekä tuotoksen, että raportin viimeistelyn ja tuotoksen esittelyn mukana olleille toimijoille. (Salonen 2013, 18.) Prosessin lopuksi syntyvä tuotos on aiempaa parempi tai kokonaan uusi innovaatio, joka sisältää uutta tietoa. Tuotoksena voi olla esimerkiksi palvelu, tuote tai toimintatapa. (Salonen 2012, 25.)

Konstruktivistinen malli sopi opinnäytetyöhömmme parhaiten, koska malli mahdollisti menetelmäkansion kokoamisprosessin muokkaamisen saadun palautteen ja arvioinnin perusteella. Menetelmäkansion kokoamiseksi osallistimme työyhteisöä sekä tiedon tuottamiseksi, että kootun tiedon arvioimiseksi. Osallistamisen tarkoituksena oli yhteistä tietoa tuottamalla koota menetelmäkansiostamme turvakodin työntekijöitä palveleva. Konstruktivistinen malli ottaa parhaiten huomioon reflektion työn eri vaiheissa, joka oli opinnäytetyömme onnistumisen kannalta tärkeää. Pysähdyimme prosessin aikana useaan otteeseen arvioimaan työn edistymistä niin lukupiireissä kuin myös erityisesti turvakodilla.

7.3 Tiedontuotannon ja osallistamisen menetelmät

Kehittämistoiminnassa pyritään tiedontuotantoon. Tuotettu tieto on usein käytännöllistä, joka toimii kehittämisen tukena. Tiedontuotannolla on useita eri merkityksiä kehittämistoiminnassa. Tiedontuotanto perustuu usein toimeksiantajan vaatimukseen ja osoittaa, että toiminta on yhdessä sovitun mukaista. Tiedon tuottaminen lisää myös toimijoiden oppimista ja oman toiminnan kehittämistä. Tuotetun tiedon avulla voidaan myös suunnata kehittämisprosessin toimintaa, esimerkiksi arvioimalla toimintaa jatkuvasti ja tarvittaessa suuntaamalla sitä uudelleen. (Toikko & Rantanen 2009, 113–114.)

Kaikessa kehittämistoiminnassa korostuu osallisuuden merkitys. Osallistaminen on ennen kaikkea sosiaalinen prosessi, joka edellyttää ihmisten aktiivista osallistumista ja vuorovaikutusta. Osallistaminen kehittämistoiminnassa tarkoittaa toimijoiden ohjaamista osallistumaan. Vaikka osallistaminen lähtee ulkopuolisesta aloitteesta, se etenee osallistujien ehdoilla ja johtaa omaehtoiseen osallistumiseen. Osallistavassa kehittämistoiminnassa pyritään dialogiin, sillä aktiivinen osallistuminen on mahdollista vain, kun vuorovaikutus on avointa. Kehittämistoiminnassa asiakkaiden, työntekijöiden ja yhteistyötahojen osallistumisesta ja osallistamisesta on monenlaista hyötyä. Jotta kehittämistehtävän tuotos olisi mahdollisimman onnistunut, tärkeimmät sidosryhmät on hyvä ottaa suunnitteluun mukaan jo prosessin alusta lähtien. (Toikko & Rantanen 2009, 89–93.)

Opinnäytetyössämme hyödynnämme osallistavia tiedontuotannon menetelmiä. Toteutimme asiantuntijahaastattelun turvakodin työntekijälle, joka toimii lapsityön vastaavana sekä learning cafe -työpajan turvakodin työntekijöille. Osallistavien tiedontuotannon menetelmien tarkoituksena on hyödyntää työntekijöillä jo olemassa olevaa tietoa ja kokemusta osana opinnäytetyötämme.

7.3.1 Asiantuntijahaastattelu

Haastattelu eroaa normaalista keskustelusta siten, että sillä on oltava tavoite. Haastattelija haluaa tietoa jostakin aiheesta, joten hän tekee haastateltavalle kysymyksiä teemaan liittyen ja suuntaa keskustelua. Haastattelussa on myös selkeät roolit: haastattelija eli tiedon kerääjä ja haastateltava eli tiedon antaja. Yleensä haastattelut myös nauhoitetaan sekä niistä tehdään muistiinpanoja. (Alastalo, Åkerman & Vaittinen 2017, 47.)

Haastattelu on tiedonkeruumenetelmänä joustava. Haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutustilanteessa, jossa myös haastateltava on aktiivinen osapuoli. Haastattelu valitaan menetelmäksi yleensä silloin, kun kyseessä on vähän tutkittu alue, halutaan aiheesta laajempaa tietoa tai syventää jo olemassa olevaa tietoa. Haastattelun yhteydessä voidaan myös pyytää lisätietoa käsitelystä aiheesta. Haastattelua suunniteltaessa on hyvä huomioida myös sen haasteet. Haastatteluun vaaditaan aikaa, niin toteutukseen kuin suunnitteluunkin. Haastattelussa tärkeintä on haastateltavan vastausten tulkitseminen niiden kontekstissa eikä tuloksia tule liiaksi yleistää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 204–207.)

Asiantuntija nähdään henkilönä, jolla on tietystä aiheesta sellaista tietoa ja taitoa, jota ”maallikolla” ei ole (Alastalo ym. 2017, 215). Asiantuntijahaastattelun tavoitteena on saada haastattelijalle se tieto, jota asiantuntijalla on käsiteltävästä aiheesta. Asiantuntijan erityistietämyksen avulla tuotetaan uutta tietoa. Asiantuntijahaastattelun kohteena ei ole niinkään asiantuntija itse, vaan hänen käsiteltävää asiaa koskevat tietonsa ja näkemyksensä. Haastateltavan henkilön valinta perustuu joko hänen yhteiskunnalliseen asemaansa tai muuhun osallisuuteen tutkimuksen kohteena olevassa aiheessa. (Alastalo & Åkerman 2010, 373–374.)

Asiantuntijahaastattelun ei kuitenkaan tule olla ainoa aineiston tuottamisen menetelmä, sillä se on rajallinen menetelmä inhimillisten tekijöiden vuoksi. Jos käsiteltävänä aiheena on haastateltavalle tutut rutiinit, haastattelun lisäksi on hyvä käyttää jotakin muuta menetelmää, esimerkiksi havainnointia. Asiantuntijahaastattelun tekemisessä korostuu myös haastattelijoiden valmistautumisen tärkeys.

Valmistautuminen on tärkeää ylipäättään haastattelun toteuttamiseksi sekä myös saatavan aineiston laadun varmistamiseksi. Haastattelurunkoon on hyvä sisällyttää kerronnallisia kysymyksiä, kohdennettuja kysymyksiä esimerkiksi rutiinitilanteista sekä kysymyksiä, jotka koskevat harvemmin tapahtuvia, poikkeuksellisia tilanteita. Haastattelu on aina vuorovaikutustilanne, jossa on tärkeää pysyä tilanteen tasalla. Näin varmistutaan siitä, että haastattelussa tuotetaan tarkoituksenmukaista tietoa eikä esimerkiksi astuta sivuraiteille. (Alastalo ym. 2017, 218–223.)

Valitsimme asiantuntijahaastattelun osallistavaksi menetelmäksi, koska halusimme tarkempaa tietoa lapsityön toteutuksesta ja prosessista Joensuun turvakodissa. Koimme, että prosessin ja koko lapsityön konseptin ymmärtäminen tuki myös omaa työskentelyämme ja ilman haastattelua tietoa olisi ollut mahdotonta löytää. Haastattelusta saamme myös lapsityön asiantuntijan tiedon ja näkemyksen henkilökunnan tämänhetkisestä osaamisesta, sekä kehittämisen tarpeista menetelmäosaamisessa.

7.3.2 Learning cafe

Learning cafe -menetelmän tarkoituksena on keskustellen tuottaa ja jakaa tietoa sekä löytää ratkaisuja tai ideoita tiettyihin teemoihin tai kysymyksiin liittyen. Menetelmän avulla opetellaan ryhmän yhteisen ymmärryksen ja mielipiteen löytämistä. Learning cafe -menetelmässä suurempi ryhmä jaetaan pieniin ryhmiin, ja jokainen ryhmä paneutuu vuorollaan heille yleensä ennalta määrättyyn kysymyseen tai teemaan. Ryhmän ajatukset kirjataan esimerkiksi fläpille, johon jokainen pienryhmä kirjaa vuorollaan. Lopuksi lopputulokset puretaan yhteisesti. (Innokylä 2019.)

Learning cafe -menetelmässä lähtöoletus on se, että jokaisella osallistujalla on tietoa, ajatuksia ja luovuutta, joita jakamalla voidaan löytää uusia ratkaisuja. Pienryhmän tavoitteena on omaa tietoaan jakamalla löytää uusia ideoita ja luoda niiden pohjalta yhteinen näkemys, joka synnyttää uutta osaamista. Ryhmäläisten

kokemuksia ja näkökulmia hyödyntämällä mahdollistetaan osaamisen kehittäminen yhteisesti ryhmäläisiä osallistavalla ja aktivoivalla menetelmällä. Menetelmän avulla hyödynnetään jo aiemmin opittuja asioita sekä osallistujien asiantuntijuutta. (Liimatainen, Pirkola & Hopia 2008, Laaksosen, Koskisen & Salmisen 2011, 39–47 mukaan.)

Valitsimme learning cafe -menetelmän osallistavaksi menetelmäksi, koska halusimme kerätä tietoa, kokemuksia ja toiveita mahdollisimman monelta työyhteisön jäseneltä. Learning cafe -menetelmässä yhteinen pohdinta ja ajatustenvaihto on olennainen osa menetelmää, jonka vuoksi koimme sen palvelevan meidän tarkoituksiamme. Halusimme koota menetelmäkansion, joka palvelee mahdollisimman monipuolisesti kaikkia työntekijöitä, jolloin myös työyhteisön osallistaminen toiminnallisesti kansion suunnitteluun ja sisältöön oli olennainen osa työn onnistumista.

7.4 Arvioinnin menetelmät

Toiminnallisessa opinnäytetyössä kokonaisuuden arviointi on osa oppimisprosessia. Opinnäytetyön tavoite tulee kuvata jo raportin alussa selkeästi ja ymmärrettävästi. Tavoitteen saavuttamista on hyvä pohtia oman arvioinnin lisäksi myös keräämällä palautetta kohderyhmältä. Palautetta voi kerätä esimerkiksi tuotoksen käytettävyydestä ja sen merkityksellisyydestä kohderyhmälle. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 154, 157.)

Opinnäytetyön prosessin arvioimiseksi käytimme opinnäytetyöpäiväkirjaa. Opinnäytetyöpäiväkirja on opinnäytetyöprosessin dokumentointia muistiinpanojen muodossa. Opinnäytetyöraportti pohjautuu näihin prosessin aikana tehtyihin muistiinpanoihin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 19.) Valitsimme opinnäytetyöpäiväkirjan yhdeksi arvioinnin menetelmäksi, koska päiväkirjan pitäminen selkeytti omaa prosessiamme. Halusimme tehdä omaa opinnäytetyöprosessiamme näkyväksi ja mahdollisuuden palata aiempiin muistiinpanoihin prosessin aikana. Valitsimme opinnäytetyöpäiväkirjan arvioinnin välineeksi, koska tiesimme jo

prosessin alussa tarvitsevamme muistiinpanoja prosessin arvioimiseksi sekä opinnäytetyöraportin kasaamiseksi.

Toisena opinnäytetyön prosessin arvioinnin välineenä käytimme reflektiota. Reflektiivisyydellä tarkoitetaan valmiutta kehittää omaa työtä sekä arvioida ja tiedostaa omia henkilökohtaisia ja ammatillisia lähtökohtia. Reflektiivisyys sisältää ajatustyön lisäksi toiminnan kautta oppimisen ja uuden opitun hyödyntämisen. (Karvinen 1999, 20, 30–32.) Valitsimme reflektoinnin arvioinnin menetelmäksi, koska halusimme menetelmän, jota hyödyntää koko opinnäytetyöprosessin ajan. Reflektio mahdollistaa oman toiminnan muuttamisen uuden opitun asian pohjalta. Halusimme reflektoinnilla tukea opinnäytetyöprosessin jatkuvaa arviointia. Jatkuvan arvioinnin avulla halusimme varmistaa opinnäytetyömme vastaavan sekä omiin että turvakodin tarpeisiin.

Arvioimme opinnäytetyömme tuotosta eli menetelmäkansiota neljällä eri tavalla. Halusimme osallistaa tuotoksen arvioinnissa turvakodin työntekijöitä. Työntekijöiden osallistamisessa voidaan puhua asiakasosallisuudesta, jossa asiakkaalla on mahdollisuus vaikuttaa suunnitteluun, arviointiin sekä kehittämiseen. Asiakasosallisuutta edistetään palautetta keräämällä. (Pieviläinen, Pyykkönen & Sallinen 2014, 5.) Tuotoksen arvioinnissa turvakodin työntekijöillä oli mahdollisuus vaikuttaa lopullisen kansion suunnitteluun, arvioida ensimmäistä ja lopullista menetelmäkansion versiota sekä antaa palautetta mahdollisista kehittämisideoista arvioinnin kaikissa vaiheissa.

Ensimmäinen arviointimenetelmämme oli toiminnallinen arviointi. Toteutimme toiminnallisen arvioinnin kokeilevan toiminnan periaatteella. Kokeilevan toiminnan avulla voidaan selvittää, miten hyvin esimerkiksi palvelu toimii käytännössä. Kokeilevaa toimintaa voidaan kutsua myös käytettävyydestaukseksi. (Toikko & Rantanen 2009, 99.) Valitsimme toiminnallisen arvioinnin yhdeksi menetelmäksi, koska halusimme työntekijöiden voivan testata menetelmäkansiota käytännössä. Testaamisella varmistimme, että menetelmäkansion ohjeistukset ja menetelmien toteutus ovat toimivia. Toiminnallisen arvioinnin tarkoituksena oli löytää mahdolliset puutteet joko ohjeistuksissa tai kansion sisällössä ja rakenteessa.

Halusimme toiminnallisen arvioinnin avulla saada menetelmäkansion käyttäjien mielipiteen kansion toimivuudesta, jotta tuotoksemme olisi mahdollisimman asiakaslähtöinen ja turvakodin työntekijöitä palveleva. Toiminnallisen arvioinnin lopuksi keräsimme anonyymin palautteen postit -lapuille. Halusimme kerätä palautetta myös kirjallisena itsellemme muistiinpanoiksi sekä mahdollistaa samalla matalan kynnyksen palautteenannon.

Tuotoksen lopullisen arvioinnin tueksi halusimme kerätä palautetta menetelmäkansiosta arviointilomakkeella (liite 1). Palautteen keräämisessä tulee suunnitella etukäteen millaista tietoa ja palautetta halutaan ja miten ja millaisilla menetelmillä kerääminen toteutetaan (Pieviläinen ym. 2014, 7–8). Arviointilomakkeemme on kyselylomake, jolla avointen kysymysten avulla selvitettiin työntekijöiden käyttämä menetelmä, menetelmän ohjeistuksen riittävyys sekä kokemus menetelmän hyödyllisyydestä lapsityöhön. Arviointilomaketta täytettiin menetelmäkansion testauksen aikana. Halusimme lomakkeen avulla kerätä palautetta menetelmää käyttäneen työntekijän kokemuksesta. Valitsimme palautteen keruun menetelmäksi arviointilomakkeen, koska halusimme palautetta mahdollisimman monesta eri menetelmästä, jotta menetelmäkansion toimivuutta olisi kokonaisuudessaan helpompi arvioida.

Valmiin tuotoksen toiseksi arviointimenetelmäksi valitsimme arviointikeskustelun. Arviointikeskustelun tarkoituksena oli käydä läpi kokemuksia menetelmäkansion käytöstä testausaikana. Arviointikeskustelun avulla halusimme pohtia yhdessä turvakodin työntekijöiden kanssa menetelmäkansion toimivuutta ja sen vastaimista turvakodin tarpeisiin. Halusimme lopullisen tuotoksen arvioinnin menetelmän mahdollistavan yhteisen keskustelun ja pohdinnan, jotta oma lopullinen arviointimme olisi mahdollisimman luotettavaa.

8 Opinnäytetyön ja menetelmäkansion kokoamisen prosessi

8.1 Aloitus ja suunnittelu

Aloitimme opinnäytetyöprosessin ja aiheen ideoinnin maaliskuussa 2019, jolloin löysimme toimeksiantajaksemme Joensuun turvakodin. Keväällä tapasimme turvakodin yhteyshenkilöämme kaksi kertaa. Ensimmäisen kerran tavoitteena oli keskustella opinnäytetyön aiheesta. Opinnäytetyön aihe tuli turvakodin omasta tarpeesta. Toisella kerralla rajasimme opinnäytetyön aiheen lukupiiriohjauksen perusteella. Aihe rajattiin leikki-ikäisille suunnatuksi menetelmäkansioksi. Opinnäytetyömme kehittämistarve tuli siis Joensuun turvakodilta ja kehittämisen kohteena oli turvakodissa tehtävä väkivaltatyö leikki-ikäisten lasten kanssa. Toimintaympäristömme oli turvakodissa tehtävä väkivaltatyö. Prosessissa mukana olleet toimijat olimme me sekä turvakodin työntekijät.

Aloitusvaihetta seuraa suunnitteluvaihe, joka omassa opinnäytetyössämme sisälsi opinnäytetyösuunnitelman kirjoittamisen syksyllä 2019. Suunnitelmassa käsitelimme teoreettisen viitekehyksen, aiemmat opinnäytetyöt, osallistavat menetelmät sekä prosessin aikataulun ja eri vaiheet. Pohdimme suunnitelmassamme myös menetelmäkansion kokoamisprosessin eettisyyttä ja luotettavuutta. Toteutimme opinnäytetyösuunnitelman pohjalta opinnäytetyön aikataulun (liite 2). Esi-vaihe limittyi prosessissamme osittain samanaikaiseksi suunnitteluvaiheen kanssa. Tässä vaiheessa sovimme työskentelyn vaiheet ja aikataulutuksen yhdessä turvakodin työntekijöiden kanssa.

Menetelmäkansion suunnittelun alussa pohdimme osallistavia tiedontuotannon menetelmiä, joilla saisimme tietoa, toiveita ja kokemuksia turvakodin työntekijöiltä. Valitsimme osallistaviksi menetelmiksemme asiantuntijahaastattelun ja learning cafen. Menetelmäkansion suunnittelu lähti käytännössä opinnäytetyösuunnitelmaan kootun teorian ja turvakodin työntekijöiden toiveiden yhdistämisestä ja sen pohjalta työskentelyn suunnittelemisesta.

Kansion suunnittelun tukena käytimme opinnäytetyösuunnitelmaan koottua tietoperustaa. Tietoperustan avulla opimme leikki-ikäisen kehitysvaiheesta, johon peilasimme mahdollisia menetelmiä ja niiden käytettävyyttä valitsemamme ikäryhmän kanssa. Tieto lapsen kaltoinkohtelusta, perheväkivallasta ja sen vaikutuksista lapsen kehitykseen raamittivat myös menetelmien valintaa. Kansiota suunniteltaessa tuli ottaa huomioon myös kansion muoto, millaisia menetelmiä tarvitaan ja kuinka paljon ja millä perusteilla ne valitaan. Kansion ulkonäön suunnitteluun saimme käytännössä vapaat kädet, toive sähköisestä muodosta tuli turvakodilta. Menetelmien valinnan, kansion rajaamisen ja kansion toteutustavan suunnittelun jälkeen siirryimme kokoamaan kansiota.

8.2 Työskentely

Työskentelyvaiheessa eli prosessia ohjaavan mallimme mukaan työstövaiheessa aloimme toteuttaa työskentelyä opinnäytetyösuunnitelman mukaisesti. Toimeksiantajamme oli mukana menetelmäkansion kokoamisessa osallistamisen ja tiedontuotannon menetelmien eli asiantuntijahaastattelun ja learning cafen toteutuksessa. Toteutimme osallistavat tiedontuotannon menetelmämme tammi-kuussa 2020. Työstövaiheen aikana osallistavien menetelmien avulla tuotettu aineisto dokumentoitiin erillisiksi tiedostoiksi, joita hyödynsimme menetelmäkansion ja raportin kokoamisessa.

Opinnäytetyötämme varten toteutimme turvakodin työntekijälle asiantuntijahaastattelun (liite 3). Haastattelimme työntekijää, joka on turvakodilla nimetty lapsityön vastaavaksi, joten häntä voi pitää Joensuun turvakodilla tämän aiheen asiantuntijana. Haastattelun avulla keräsimme tietoa lapsen asiakastyön prosessista, mutta erityisesti keskityimme lapsen kanssa tehtävään väkivaltatyöhön ja sen toteutukseen Joensuun turvakodissa. Asiantuntijahaastattelu tuotti tietoa tukemaan opinnäytetyömme teoreettista viitekehystä sekä toimi tukena menetelmäkansioon koottavien menetelmien ja työkalujen kasaamisessa. Haastattelulle varasimme aikaa tunnin. Teimme haastattelun aikana muistiinpanoja sekä

nauhoitimme haastattelun, jotta sisältöön oli myöhemmin helpompi palata. Raportoinnin valmistuttua nauhoitus tuhottiin.

Keräsimme asiantuntijahaastattelun avulla tietoa lapsityön prosessista Joensuun turvakodissa. Haastattelussa selvisi, että kaikki turvakodin työntekijät tekevät lapsityötä. Lapsityön prosessissa jokainen tapaaminen lapsen kanssa on kolmivaiheinen, eli se sisältää aloituksen, työskentelyn ja lopetuksen. Tällä varmistetaan se, että työskentely tulee päätökseen joka kerta, sillä turvakodissa vietettävän ajan pituutta on mahdotonta tietää. Prosessin alussa selvitetään, onko lapsi tietoinen siitä, miksi hän on turvakodissa. Alussa myös tutustutaan lapseen. Työskentelyn päättyessä on tärkeää varmistaa, että lapsi ymmärtää, ettei tapahtuneen väkivallan syy ollut hänessä. Lapsen jatkotuen tarve selvitetään ja prosessin jatkuminen turvakodista lähtemisen jälkeen turvataan koko perheelle.

Asiantuntijahaastattelun avulla kartoitimme myös lapsityön vastaavan näkemystä käytössä olevista menetelmistä, tämänhetkisestä menetelmäosaamisesta sekä tarpeista kansioon liittyen. Haastattelussa selvisi, että Joensuun turvakodissa tehtävä lapsityö perustuu keskustelun lisäksi erilaisten menetelmien ja työvälineiden käyttöön. Toimivina menetelminä lasten kanssa työskennellessä esiin nousivat piirtäminen, leikkiminen, erilaiset kortit ja toiminnalliset menetelmät. Lapsityön vastaavan mukaan jokainen työntekijä käyttää menetelmiä omien vahvuuksiensa pohjalta. Haastattelussa ilmeni, että menetelmäosaamisen vahvistaminen on kuitenkin tarpeen kaikille turvakodin työntekijöille.

Toteutimme learning cafen asiantuntijahaastattelun ja teoreettisen viitekehyksen tietojen pohjalta. Toteutimme learning cafe -menetelmän sovelletusti, sillä osallistumaan pääsi turvakodin seitsemästä työntekijästä neljä. Menetelmän avulla koottiin yhteisesti ajatuksia, toiveita ja haasteita turvakodissa tehtävästä väkivaltatyöstä lasten kanssa sekä kokemuksia tällä hetkellä käytettävistä menetelmistä ja työkaluista. Learning cafe -menetelmää varten varasimme aikaa puolitoista tuntia.

Valitsimme learning cafe -menetelmään viisi teemaa (liite 4), jotka olivat nousseet teoriasta sekä asiantuntijahaastattelusta. Aluksi kertosimme learning cafe -menetelmän tarkoituksen sekä esittelimme päivän aikataulun. Työskentelyn teemoina olivat toimiviksi koetut menetelmät leikki-ikäisten lasten kanssa, työyhteisössä tällä hetkellä oleva menetelmäosaaminen, millaisia menetelmiä lasten kanssa työskentelyyn kaivataan lisää, lapsityön haasteet ja työntekijöiden toiveet menetelmäkansioon liittyen. Varasimme jokaiselle teemalle aikaa viisitoista minuuttia. Menetelmän aikana työntekijät kirjasivat ja keskustelivat kustakin teemasta tulleet ajatukset paperille, jonka jälkeen me kysyimme niistä mahdollisia tarkentavia kysymyksiä. Teemat käsiteltiin ja purettiin yhteisesti yksi kerrallaan.

Learning cafessa lapsityössä toimiviksi menetelmiksi nousivat samat menetelmät, jotka olivat tulleet esiin jo asiantuntijahaastattelussa: keskusteleminen, piirtäminen, leikkiminen, erilaiset kortit ja toiminnalliset menetelmät. Työntekijöiden tämänhetkinen menetelmäosaaminen painottuu kuvataiteeseen ja kirjallisuuteen. Työntekijät kokivat myös sukupuolisensitiivisen työtteen tärkeänä lapsityötä tehdessä. Lapsityön tueksi turvakodin työntekijät toivoivat lisää draamamenetelmiä, valmiita haastattelupohjia, musiikkiin liittyviä menetelmiä, väkivaltatyöhön sopivia kertomuksia tai kirjaa, kuvia, joiden avulla käsitellä väkivaltaa, rentoutumiseen ja tutustumiseen sopivia menetelmiä sekä nukkekodin avulla työskentelyyn sopivia menetelmiä.

Learning cafessa tärkeimpinä asioina esiin nousivat toiveet menetelmäkansion selkeydestä, helppokäyttöisyydestä ja muokattavuudesta. Muokattavuudella mahdollistetaan kansion täydennys tulevaisuudessa ja työntekijät toivoivat kansiota sähköisenä tämän vuoksi. Työntekijät toivoivat kansion olevan teemoiteltu niin, että menetelmien käyttötarkoitus on selkeä. Menetelmien toivottiin olevan sukupuolisensitiivisiä.

8.3 Arviointi

Prosessin aikana arvioimme työskentelyä kuukausittain lukupiireissä sekä tapaamisissa turvakodilla. Käytimme myös opinnäytetyöpäiväkirjaa yhtenä prosessin arvioinnin menetelmänä. Päiväkirjalla tarkoitamme kaikkia niitä muistiinpanoja ja dokumentointia, jota prosessin aikana teimme. Muistiinpanoja ja dokumentointia tehtiin kuukausittaisissa lukupiireissä, tapaamisissa toimeksiantajan kanssa sekä osallistavia menetelmiä toteutettaessa. Opinnäytetyön suunnitelmamme oli myös osa opinnäytetyöpäiväkirjaa ja käytimme suunnitelmaa opinnäytetyön raportin pohjana. Päiväkirjan tarkoituksena oli tehdä prosessi meille näkyväksi ja helpommin arvioitavaksi. Päiväkirjan avulla saatoimme palata aiempiin muistiinpanoihin ja suunnitelmiin ja arvioida niiden pohjalta opinnäytetyöprosessin toteutumista.

Reflektoimme työskentelyämme koko prosessin ajan. Reflektoinnin avulla prosessoimme omaa työskentelyämme ja pohdimme työskentelyn aikana heränneitä ajatuksia. Reflektoimme yhteisesti jokaisen lukupiirin sekä toimeksiantajan tapaamisen jälkeen. Itsenäistä reflektiota teimme työskentelyn ohessa. Keskinäinen työskentelymme on ollut hyvin tiivistä prosessin aikana, joten reflektio on ollut suuressa osassa opinnäytetyömme arviointia. Reflektoinnin avulla pystyimme arvioimaan opinnäytetyöprosessiamme kokonaisuudessaan ja muokkaamaan omia toimintatapojamme ja tuotostamme saadun palautteen perusteella.

Menetelmäkansion ensimmäinen versio arvioitiin toiminnallisesti työyhteisössä helmikuussa 2020. Toiminnalliseen päivään osallistui kolme työntekijää, jotka kaikki olivat mukana myös learning cafessa. Lisäksi mukana oli harjoittelija. Toiminnalliseen menetelmien arviointiin varasimme aikaa noin puolitoista tuntia. Toiminnallisen arvioinnin tarkoituksena oli käydä kansio läpi yhdessä työntekijöiden kanssa, arvioida menetelmäkansioon valitut menetelmät niiden käytettävyyden ja soveltuvuuden perusteella sekä keskustella esiin nousseista kysymyksistä. Testasimme myös menetelmien ohjeistusta käytännössä ja näin varmistimme ohjeistusten ymmärrettävyyden. Menetelmäkansioon oli ollut aikaa tutustua noin viikko ennen toiminnallista arviointia. Osa työntekijöistä ei ollut kuitenkaan ehtinyt tutustua kansioon, joten kävimme heti alkuun koko kansion yhdessä läpi.

Menetelmien ohjeistuksien testausta varten olimme valinneet etukäteen kaksi menetelmää, joita oli helppo harjoitella. Olimme varanneet työskentelyn avuksi paperia, värikyniä ja tusseja. Ensimmäisenä työntekijät harjoittelivat ”Lempi-paikka”-menetelmän käyttöä niin, että toinen oli lapsen roolissa ja toinen ohjaajan. Työntekijät lukivat ohjeistuksen kansiota ja menetelmä toteutettiin piirtämällä. Harjoittelun jälkeen keskusteltiin ohjeistuksesta ja menetelmän toimivuudesta. Toisena harjoituksena toteutettiin pareittain ”Turvapaikkani”-mielikuvaharjoitus, jossa taas toinen työntekijä oli lapsen roolissa, toinen ohjaajan. Molemmat ohjeistukset koettiin selkeinä ja menetelmät toimivina lapsityöhön. Työntekijöille annettiin mahdollisuus testata vielä itse haluamiaan menetelmiä, mutta he eivät kokeneet sitä tarpeelliseksi.

Lopuksi pyysimme post it -lapuille anonyymia palautetta ja pyysimme työntekijöitä kirjaamaan lapuille positiivisia asioita sekä kehitettävää. Palaute oli suurimalta osin positiivista. Kansiota pidettiin monipuolisena ja käytännössä toimivana kokonaisuutena. Kansion ulkoasu oli työntekijöiden mielestä selkeä ja lisäämämme sisällysluettelo helpottaa käytettävyyttä. Menetelmien ohjeet olivat hyvät ja selkeät ja kansio oli työntekijöiden mielestä riittävän laaja. Kansiota pidettiin helppokäyttöisenä ja käteväenä ottaa käyttöön, vaikka tekisi lapsityötä ensimmäistä kertaa. Kiitosta tuli myös siitä, että valitsemamme menetelmät ovat lyhyitä ja kansio on tehty työntekijöiden antamien toiveiden mukaan. Saimme vain yhden kehittämispalautteen, jossa pohdittiin sitä, että vasta käytännössä kansiota kokeillessa tulee esiin tarkempia kehittämistarpeita.

Arvioimme lopullista kansiota turvakodilla huhtikuun alussa etäpalaverina pidetyssä arviointikeskustelussa. Palaveriin osallistui opinnäytetyöprosessin ajan yhteyshenkilönämme toimineen sosiaalityöntekijän lisäksi turvakodin lapsityön vastaava ja kaksi muuta turvakodin työntekijää. Lähetimme menetelmäkansion turvakodille testattavaksi helmikuun viimeisellä viikolla, eli heillä oli noin puolitoista kuukautta aikaa testata menetelmäkansiota käytännössä. Kävi ilmi, että kansion käytännön testaaminen oli jäänyt kuitenkin melko vähäiseksi, sillä turvakodin asiakkaissa ei tällä ajanjaksolla ollut juurikaan leikki-ikäisiä lapsia.

Lopullisen menetelmäkansion arviointia helpottaaksemme olimme lisänneet menetelmäkansion liitteeksi arviointilomakkeen (liite 1). Lomakkeen tarkoituksena oli kerätä kolmen tukikysymyksen avulla palautetta menetelmäkansion toimivuudesta osana lapsityötä. Arviointilomake täytettiin joka kerta, kun menetelmäkansiota oli käytetty. Lomake ei ollut pääasiallinen palautteen keräämisen keino, koska turvakodin asiakkaita ja menetelmäkansion käyttöä on mahdoton ennustaa etukäteen.

Ainoastaan turvakodin lapsityön vastaava oli päässyt testaamaan menetelmäkansiota käytännössä ja täyttämään arviointilomakkeen. Hän oli käyttänyt lapsen kanssa taidelähtöisistä menetelmistä ”Turvapaikka”-harjoitusta sekä tarinallisista menetelmistä ”Satuhieronta”-harjoitusta soveltaen niin, että satuna oli käytetty lapsen omaa kertomusta turvapaikasta. Työntekijä oli havainnoinut lapsen kokeen menetelmätyöskentelyn mukavana. Arviointilomakkeen palautteen mukaan menetelmät olivat selkeitä ohjeistukseltaan ja toimivia lapsen kanssa käytettäessä. Työntekijä arvioi menetelmistä olleen apua lapsityön toteuttamisessa.

Turvakodin työntekijät pitivät lopullista kansiota selkeänä ja helppokäyttöisenä. Sen laajuudesta on hyötyä siinä, että kaikki lapset eivät innostu samanlaisista menetelmistä ja kansio sisältää paljon vaihtoehtoja. Osalle työntekijöistä moni menetelmistä oli entuudestaan tuttuja, mutta menetelmäkansion koettiin kuitenkin helpottavan työtä paljon, sillä menetelmät ovat helposti käytettävissä yksissä kansissa. Työntekijät kokivat kansion olevan toimiva työkalu uuden työntekijän perehdyttämisessä lapsityössä käytettäviin menetelmiin.

Arviointikeskustelussa totesimme, että puolitoista kuukautta menetelmäkansion testaukseen oli liian lyhyt aika. Menetelmäkansion testaus riippui lasten määrästä turvakodissa, joten pidemmällä aikavälillä lapsia olisi voinut olla myös enemmän. Koemme kuitenkin, että puolitoista kuukautta oli opinnäytetyöprosessiin suhteutettuna pisin mahdollinen aika, joka oli mahdollista toteuttaa. Lasten määrä ja ikäjakauma turvakodissa on kuitenkin vaikea ennustaa, joten ennakointi menetelmäkansion käytön määrästä oli lähes mahdotonta sekä meille että turvakodin

työntekijöille. Leikki-ikäiset lapset olivat ennakkotietojen perusteella turvakodin suurin lapsiasiakasryhmä, joten luotimme, että menetelmäkansiolle olisi käyttöä testausaikana. Jos tekisimme jotakin toisin, olisimme tiivistäneet opinnäytetyön prosessin alun aikataulua, jotta menetelmäkansio olisi ollut valmis testaukseen jo helmikuun alussa. Tällöin testaukseen olisi jäänyt aikaa reilu kaksi kuukautta.

8.4 Menetelmäkansio

Opinnäytetyömme tuotoksena syntyi menetelmäkansio lapsikeskeisen väkivalta-työn tueksi Joensuun turvakodille (liite 5). Menetelmäkansio valmistui huhtikuussa 2020. Kokosimme kansion osallistavien menetelmien ja kirjallisuuden avulla saadun tiedon pohjalta. Pylimme menetelmiä valitessamme keskittymään etenkin turvakodin työntekijöiltä tulleisiin toiveisiin ja valitsimme sopivia menetelmiä niiden perusteella. Valmiita menetelmiä löysimme kirjallisuudesta, internetistä ja omasta sosionomiopintojen aikana kerätystä luovien menetelmien työkalupakista. Muokkasimme kirjallisuudesta ja internetistä löydettyjä menetelmiä leikki-ikäisille sopiviksi ja joihinkin lisäsimme vaihtoehtoisia työskentelytapoja.

Lopullisessa menetelmäkansiossa menetelmiä on yhteensä 43. Menetelmäkansio lähetettiin turvakodille sähköisenä versiona, jotta sitä olisi tulevaisuudessa mahdollista muokata ja täydentää helposti. Menetelmäkansion sisältö on teemoiteltu ja jokainen menetelmä on otsikoituna sisällysluettelossa, jotta kansiota olisi nopea ja helppo käyttää. Kansiossa on lyhyt johdanto, jossa on ohjeistukset kansion käyttäjälle ja jokaisesta teemasta lyhyt intro, jossa kerrotaan menetelmien käytöstä ja tarkoituksesta.

Menetelmäkansio teemoiteltiin seitsemään eri teemaan: haastattelumenetelmiin, kuvallisiin menetelmiin, draamamenetelmiin, taidelähtöisiin menetelmiin, tarinallisiin menetelmiin, rentoutumismenetelmiin sekä toiminnallisiin menetelmiin. Jokaisen teeman alusta löytyy lyhyt alustus menetelmän käytöstä. Teemat valittiin osallistavien menetelmien avulla kerättyjen toiveiden pohjalta. Kansion sisältö ja teemat on valittu myös teoreettisilla perusteilla. Kansion kokoamisen aikana

tutustuimme menetelmäkirjallisuuteen sekä kirjallisuuteen leikki-ikäisen lapsen vuorovaikutuksesta ja tunteiden käsittelystä, jota hyödynsimme teemoja valitessamme.

Turvakodin työntekijät toivoivat menetelmäkansioon haastattelumenetelmiä. Lasten kanssa haastatteluja tehdessä voidaan käyttää käsitettä keskustelu haastattelun sijaan. Työskentelyssä on hyvä huomioida myös kysymysten ymmärrettävyys ja muokattavuus lapsen ikätason mukaan. (Raittila, Vuorisalo & Rutanen 2017, 312–322.) Valitsimme kansioon haastattelulomakkeita eri aiheista, muun muassa tutustumisesta, turvattomuudesta ja lapsen perheestä. Kuvallisista menetelmistä valitsimme kansioon muun muassa erilaisia tunnekortteja ja kuvia perheväkivaltaan liittyvistä teemoista. Kuvallisten menetelmien avulla voidaan käsitellä, millainen on lapsen mielestä turvallinen koti tai mikä on oikein ja mikä väärin (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2019, 57). Kuvallisten menetelmien avulla voidaan vahvistaa myös tunnetaitoja, esimerkiksi tunnistamalla eri tunteita kuvista (Holmberg 2000, 31).

Erilaisten draamamenetelmien avulla lapsi voi käsitellä perheväkivaltaan liittyviä asioita ja kysymyksiä. Roolileikeissä lapsi voi harjoitella myös tunteiden ilmaisua ristiriitatilanteissa. (Holmberg 2000, 27, 32.) Kansiota varten sovelsimme osaa löytämistämme menetelmistä draamakäyttöön sopiviksi, muun muassa lapsen kertoma tarina on mahdollista muuttaa näytelmäksi, jonka lapsi ohjaa. Taidelähtöiset menetelmät toimivat osana vuorovaikutusta ja ovat turvallinen keino kommunikoida vaikeista asioista kuten tunteista, joita lapsi ei osaa sanoittaa. Piirtäminen voi auttaa lasta ulkoistamaan itsensä tilanteesta, jolloin piirretystä kuvasta on helpompi puhua. (Kivisaari 2007, 9.) Taidelähtöisistä menetelmistä valitsimme muun muassa lapsen turvallisuuden tunteeseen, kotiin, tunnetaitoihin ja perheeseen liittyviä menetelmiä.

Erilaisten tarinallisten menetelmien, kuten kertomuksien ja tarinoiden avulla lapsi jäsentää ja pyrkii hallitsemaan sisäistä maailmaansa. Tarinaa kertoessaan lapsella on mahdollisuus kohdata aiemmin koettuja tunteita ja jakaa niitä. (Kivisaari 2007, 20.) Kuunnellessaan satua lapsi voi samaistua sadun hahmoihin ja

käsitellä samalla omia tunteitaan ja kokemuksiaan (Holmberg 2000, 27). Tarinallisista menetelmistä valitsimme kansioomme muun muassa sadutuksen ja perheväkivaltaa käsittelevän kirjan. Työskentelyn lopetusvaiheeseen sopivia menetelmiä kokosimme erilaisista rentoutusmenetelmistä. Erilaiset läsnäoloharjoitukset voivat tukea lapsen rauhallisuutta ja keskittymiskykyä. Rentoutumismenetelmillä voidaan myös laskea lapsen stressitasoa. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 214.) Rentoutumismenetelmistä valitsimme muun muassa erilaisia kehollisia harjoituksia ja mielikuvaharjoituksia.

Menetelmäkansiosta löytyy myös ohjeistus Lapsen oma työkirja -välineen käyttöön. Työkirja on jo aktiivisessa käytössä turvakodin lapsityössä. Loppuun kokosimme listan erilaisista toiminnallisista menetelmistä, joita lasten kanssa voi hyödyntää. Toiminnallisten menetelmien avulla lapseen voidaan tutustua ja rakentaa luottamussuhdetta. Menetelmien ohella voidaan keskustella asioista, joista lapsen voisi olla vaikea puhua esimerkiksi pöydän ääressä. Holmbergin (2000, 31) mukaan muun muassa askartelu on lapselle keino ilmaista itseään, kuten kuvalinenkin työskentely. Toiminnallisissa menetelmissä vain mielikuvitus on rajana. Muun muassa leipominen, liikkuminen ja erilaiset pelit ovat toiminnallisia menetelmiä.

Turvakodin työntekijöillä oli alun perin toiveena, että olisimme jaotelleet menetelmät lapsityön prosessin mukaisesti aloitus-, työskentely- ja lopetusvaiheisiin. Koimme kuitenkin menetelmäkansiota tehdessämme, että menetelmien monikäyttöisyys hankaloittaisi menetelmien teemoittelua työvaiheisiin sopiviksi, mistä syystä päädyimme yllä olevaan teemoitteluun. Valitut menetelmät ja välineet ovat sukupuolisensitiivisiä.

9 Pohdinta

9.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kehittää leikki-ikäisten lasten kanssa tehtävää väkivaltatyötä Joensuun turvakodissa. Työn tavoite taas oli vahvistaa turvakodin työntekijöiden osaamista lasten kanssa tehtävässä väkivaltatyössä. Tuotoksena syntyi menetelmäkansio lapsikeskeisen väkivaltatyön tueksi. Toimeksiantajan toiveesta menetelmäkansion menetelmät on suunnattu leikki-ikäisille lapsille.

Lapsilähtöisten menetelmien avulla voidaan auttaa lasta selviytymään nähdystä tai koetusta väkivallasta (Ojuri & Laitinen 2015, 32). Lapselle on tärkeää tarjota useita erilaisia ilmaisukanavia traumaattisen kokemuksen työstämiseen. (Poijula 2016, 179). Menetelmäkansiomme suunnittelun pohjana oli lapsilähtöisyys. Valitsimme kansion menetelmät siten, että ne sopivat leikki-ikäiselle lapselle ja niiden avulla voidaan purkaa lapsen kokemuksia perheväkivallasta. Halusimme kansioon menetelmiä mahdollisimman monesta erilaisesta teemasta, jotta turvakodin työntekijöiden olisi helpompi valita kunkin lapsen kanssa työskentelyyn parhaiten sopiva menetelmä. Lopullisessa kansiossa onkin yhteensä seitsemän eri teemaa ja niiden alla 43 eri työvälinettä ja menetelmää. Jokainen menetelmä on valittu vastaamaan turvakodissa tehtävän lapsityön tarkoitusta. Menetelmiä valittiin monipuolisesti eri kategorioista, mutta myös sovelsimme valittuihin menetelmiin erilaisia toteutustapoja. Osa menetelmistä saattaa esimerkiksi liittyä piirtämiseen, mutta sen toteutus on mahdollista myös kehollisesti, jolloin työntekijä voi yhdessä lapsen kanssa arvioida, mikä toteutustapa on lapselle mieluisin.

Koska väkivallan seuraukset lapselle ovat aina yksilöllisiä (Oranen & Keränen 2006, 63) pyrimme valitsemaan kansioon sellaisia menetelmiä, joiden ohjeistus ei suoraan viittaa väkivallan tai tietyn tunnetilan käsittelyyn. Halusimme tällä huomioida sen, ettei väkivalta aiheuta esimerkiksi samoja tunteita kaikissa lapsissa. Useammassa menetelmässä vetovastuu on niin sanotusti lapsella ja lapsi

päättää mitä asioita menetelmän avulla käsitellään. Menetelmien avulla tuetaan lapsilähtöistä työskentelyä, jossa lapsi saa tuoda kyseiseen työskentelyhetkeen hänen mielestään tärkeimmän asian. Osa menetelmistä taas liittyy suoraan väkivallan käsittelyyn, jolloin myös työntekijältä vaaditaan tilanteen lukutaitoa ja kykyä arvioida ja havainnoida lapsen sen hetkisiä tarpeita.

Leikki-ikäinen lapsi ymmärtää ja tulkitsee perusemootioita, kuten iloa, surua ja pelkoa ja käsittelee tunnetiloja muun muassa leikin ja tarinoiden avulla (Kivisaari 2007, 5–6). Leikki-ikäinen lapsi ilmaisee tunteitaan esimerkiksi leikkiessään (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 75). Erilaisia keinoja purkaa tunteita ovat muun muassa maalaaminen ja piirtäminen, äänen tuottaminen, musiikki, kirjoittaminen, liike ja muu fyysinen toiminta ja huuto. Luovilla ja kehollisilla menetelmillä tunne saa konkreettisen muodon. Puhuminen on myös osa tunteiden purkamista ja käsittelyä. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 45–46.) Ennen menetelmäkansion kasaa-mista meidän oli aluksi tärkeää ymmärtää leikki-ikäisen lapsen kehitystä ja sitä, miten lapsi käsittelee tunteitaan. Teoreettisen viitekehyksemme avulla meidän oli helpompi lähteä kartoittamaan kansioon tulevia menetelmiä. Useissa kansioon valituissa menetelmissä keskeistä onkin tunteiden käsittely, tunnistaminen ja purkaminen. Koska kansion menetelmät on valittu leikki-ikäisille lapsille sopiviksi, halusimme huomioida kansiossa myös erilaisten toiminnallisten menetelmien, kuten erilaisten leikkien, askartelun ja pelien merkityksen lapsen kanssa työskentelemisessä.

Tärkeimmät välineet lasten kanssa työskentelyssä ovat puhuminen ja leikki. Lapsen kokema väkivalta voi näkyä lapsen leikissä, jolloin lapsi toistaa kokemaansa väkivaltaa osana leikkiä. (Oranen 2012, 224–230.) Valitsimme kansion menetelmät niin, että lapsi pystyy turvallisessa ympäristössä käsittelemään väkivallan kokemuksiinsa turvakodin työntekijän kanssa. Kansiossa olevien menetelmien avulla väkivallan kokemukset on mahdollista ottaa osaksi toimintaa esimerkiksi draamallisissa menetelmissä. Draaman kautta lapsi voi käydä läpi kokemuksiinsa turvallisen aikuisen kanssa.

Lasten kanssa tehtävää väkivaltatyötä käsittelevässä kappaleessamme avaamme lasten kanssa tehtävää työskentelyä teorian avulla. Sen lisäksi, että menetelmäkansiossamme on menetelmiä, joiden avulla käsitellään väkivaltaa ja sen aiheuttamia tunteita, halusimme kansioon menetelmiä, joiden avulla kartoitetaan lapsen voimavaroja ja vahvistetaan turvallisuuden tunnetta. Turvakodissa lapsen selviytymiskeinojen ja ympäristötekijöiden kartoittaminen on yksi osa työskentelyä, joten valitsimme kansioon muun muassa haastattelulomakkeita, joiden avulla kartoitusta voi tehdä.

Opinnäytetyömme menetelmälliset valinnat tuottivat prosessin alussa jonkin verran hankaluuksia. Menetelmien valinta oli haasteellista, koska oli pyrittävä valitsemaan menetelmät niin, että niillä on jokin tavoite. Asiantuntijahaastattelun tavoitteena on saada haastattelijalle se tieto, jota asiantuntijalla on käsiteltävästä aiheesta. Asiantuntijan erityistietämyksen avulla tuotetaan uutta tietoa. (Alastalo & Åkerman 2010, 373.) Oman ammatillisen kasvun ja oppimisen kannalta asiantuntijahaastattelu oli tärkeä menetelmä. Vaikka opinnäytetyössämme ei käsitellä juurikaan turvakodin asiakasprosessia tai työtä lapsityön ympärillä, oli oman oppimisen ja kokonaisuuden hahmottamisen kannalta oleellista käydä prosesseja läpi haastattelun avulla. Haastattelun avulla saimme tietoa lapsityöstä, menetelmien käytöstä lapsityössä sekä työskentelyyn liittyvistä tarpeista.

Learning cafe -menetelmän tarkoituksena on keskustellen tuottaa ja jakaa tietoa sekä löytää ratkaisuja tai ideoita tiettyihin teemoihin tai kysymyksiin liittyen (Innokylä 2019). Learning cafe toimi mielestämme menetelmänä hyvin. Haasteena koimme työntekijöiden vähyyden, jolloin learning cafe -menetelmää ei voinut käyttää sen alkuperäisen ohjeistuksen mukaisesta, vaan jouduimme soveltamaan menetelmää. Menetelmän tarkoituksena oli saada työntekijöiden toiveet ja ajatukset kuuluviin, mikä mielestämme myös onnistui. Learning cafe -menetelmän avulla kootaan yhteistä ymmärrystä yksilöllisen mielipiteen sijaan (Innokylä 2019). Saimme siis menetelmän avulla valmiiksi yhteen kootut toiveet ja ajatukset kansiota varten. Työntekijöiden toiveiden ja ajatusten kartoittamiseksi olisi varmasti löytynyt muitakin menetelmiä kuin learning cafe. Koimme menetelmän

kuitenkin itsellemme luonnollisimpana, koska sitä on käytetty opintojen aikana paljon.

Koimme valitsemamme menetelmäkansion arviointikeinot toimivina. Niiden tarkoituksena oli saada työntekijöiden mielipide kansion käytettävyydestä sekä heidän ajatuksiaan siitä, miten kansio vastaa heidän tarpeeseensa. Kokeilevan toiminnan avulla voidaan selvittää, miten hyvin esimerkiksi palvelu toimii käytännössä (Toikko & Rantanen 2009, 99). Toiminnallisessa arvioinnissa tarkoituksena oli palautteen keräämisen lisäksi harjoitella menetelmien ohjeistuksia ja huomioida, onko niissä jotain muokattavaa ja sitä tarkoitusta menetelmä palveli hyvin. Viimeinen arviointikeskustelu turvakodin työntekijöiden kanssa käytiin, jotta saisimme palautteen kansion toimivuudesta käytännön työssä. Arviointikeskustelun aikana turvakodin työntekijät saivat antaa vapaamuotoista palautetta kansion käytöstä ja näiden tietojen avulla pääsimme arvioimaan, kuinka hyvin opinnäytetyömme tarkoitus ja tavoite toteutuivat.

Tarkoituksenamme oli kehittää turvakodissa tehtävää lapsityötä. Opinnäytetyömme prosessia ohjaavassa konstruktivistisessä mallissa prosessin lopuksi syntyy kehittämistoiminnan tulos eli tuotos (Salonen 2012, 25). Tuotoksemme eli menetelmäkansio on kehitetty uudeksi työvälineeksi turvakodissa tehtävän lapsityön tueksi. Turvakodin työntekijöiden kanssa pidetyn arvioinnin perusteella menetelmäkansio vastasi turvakodin tarpeisiin. Työntekijät kokivat menetelmäkansion tukevan myös lapsityön koulutusta. Koulutus antaa taustateorian ja menetelmäkansio konkreettisia menetelmiä, joiden avulla voi lähteä tekemään lapsityötä.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli vahvistaa turvakodin työntekijöiden osaamista lasten kanssa tehtävässä väkivaltatyössä. Vahvistamisen keinoksi valikoitui käytännössä käyttämämme osallistavat menetelmät ja menetelmäkansion kasaaminen, jonka tarve tuli turvakodin työntekijöiltä. Turvakodeissa tehtävässä lapsityössä autetaan lapsilähtöisten menetelmien avulla lasta selviytymään nähdystä tai koetusta väkivallasta (Ojuri & Laitinen 2015, 32). Osallistavista menetelmistä etenkin toiminnallisen arvioinnin tarkoitus oli vahvistaa työntekijöiden osaamista

harjoittelemalla menetelmien ohjeistusta etukäteen. Jo olemassa oleva osaaminen ja kehittämistarpeet tulivat heille näkyviksi learning cafessa, jolloin teemoja pohdittiin yhteisesti työntekijöiden kesken. Työntekijöiden osaamisen vahvistumisen arviointi oli haasteellista, koska turvakodissa ei puolentoista kuukauden aikana ollut juurikaan leikki-ikäisiä lapsia. Työntekijät kokivat kuitenkin, että menetelmäkansio tulee vahvistamaan osaamista ja työntekijöiden välinen kokemusten jakaminen menetelmäkansion käytöstä on yksi tärkeä osa sitä. Opinnäytetyömme tuotos eli menetelmäkansio jää turvakodin työntekijöiden käyttöön, jolloin osaamisen vahvistuminen jatkuu vielä oman opinnäytetyömme prosessin jälkeen. Turvakodin työntekijät ovat itse oman työnsä ja kehitystarpeidensa parhaita asiantuntijoita, jonka vuoksi menetelmäkansion sisältö pohjautui tietoperustan lisäksi työntekijöiden toiveille.

9.2 Luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuutta tarkasteltaessa keskitytään tutkimusmenetelmiin, tutkimusprosessiin ja tutkimustuloksiin. Kehittämistoiminnassa luotettavuudella tarkoitetaan pääasiassa käyttökelpoisuutta. Toiminnassa syntyvän tiedon on oltava totuudenmukaista ja hyödyllistä. Käyttökelpoisuus tarkoittaa kehittämisprosessin tuotoksen hyödynnettävyyttä. Kehittämistoiminnan luotettavuuteen vaikuttaa toimijoiden sitoutuminen, sillä toiminta on sosiaalinen prosessi. Virhemahdollisuus kasvaa, jos toimijat eivät osallistu kaikkiin kehittämisprosessin vaiheisiin. (Toikko & Rantanen 121–125.)

Opinnäytetyöprosessissamme osallistimme toimijoita eli Joensuun turvakodin työntekijöitä useassa eri vaiheessa. Osallistamisella saamamme tieto rajautui vain yhden turvakodin kokemuksiin ja tietoon, jolloin tuottamamme materiaali ei välttämättä palvele kaikkia turvakoteja. Kirjallisuuteen tutustumalla pyrimme saamaan laajemman käsityksen turvakodeissa työskentelystä ja väkivaltatyöstä lasten kanssa. Tavoitteenamme oli koota menetelmäkansiostamme mahdollisimman monipuolinen, jotta jokainen siihen tutustuva voisi löytää omaan työhönsä sopivia työvälineitä ja menetelmiä. Menetelmäkansion arviointia toteutettiin

yhdessä työyhteisön kanssa, jolloin on tärkeä huomioida, että jokaisen työntekijän mielipide otetaan huomioon. Tämän huomioimme yhteisten arviointikeskustelujen lisäksi anonyymeilla palautelapuilla ja arviointilomakkeella.

Tutkimuksen tekemiseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää hyvän tieteellisen käytännön noudattamista. Tutkimustyössä on noudatettava huolellisuutta ja tarkkuutta. (Hirsjärvi ym. 2009, 23–24.) Tutkivassa kehittämisessä kriittisiä eettisiä kohtia ovat aiheen valinta, kehittämistehtävä, tietolähteiden valinta, toimintatapojen valinta, kehittämisestä saatavan tiedon analyysi sekä luotettavuuden arviointi ja raportointi. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 44.)

Aiheen valinnan ja kehittämistoiminnan suuntaamisen eettisyys on mietittävä jo aloitusvaiheessa tarkkaan. Toiminnalla ei saa loukata tai väheksyä eri ihmisryhmiä. Kehittämistehtävän rajaamisessa on oltava tarkkana. Tietolähteiden valinta on myös kehittämistoiminnassa tarkkaan huomioitava asia. Tutkiva kehittäminen perustuu aiempaan tutkimustietoon, käytännön kokemuksiin sekä ammattilaisten tietoon. Lähteiden luotettavuuden ja eettisyyden arviointi on tärkeää. Lähdekritiikki lisää eettistä turvallisuutta. Kehittämistoiminnassa täytyy tarkastella ja arvioida prosessia jatkuvasti. (Heikkilä ym. 2008, 44–45.)

Menetelmäkansion kokoaminen ilman varsinaisen asiakasryhmän eli lasten osallistamista oli eettisyyteen perustuva valinta. Lasten kanssa tehtävä väkivaltatyö vaatii prosessimaista työskentelyä sekä luottamussuhteen rakentumista, jota emme opiskelijoina voi tarjota. Emme kokeneet menetelmien testaamista lapsilla eettisesti hyväksyttävänä, koska voisimme vahingoittaa lapsen toipumisprosessia. Turvakodin työntekijöillä on kokemusta useammasta yksilöllisestä tavasta käsitellä väkivaltaa, jolloin saimme monipuolisesti näkökulmia menetelmäkansion kokoamiseen.

Olemme pyrkineet raportissamme kuvaamaan selkeästi koko opinnäytetyöprosessin sen aloituksesta arviointiin. Opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä lisätäksemme päädyimme käyttämään kahta erilaista osallistavaa menetelmää.

Olemme perustelleet raportissa, miksi valitsimme käyttämämme menetelmälliset valinnat, sekä raportoineet niiden tulokset. Olemme myös kuvanneet osallistavien menetelmien ja teoreettisen viitekehyksen pohjalta syntyneen menetelmäkansion tekoprosessin vaihe vaiheelta. Pyrimme käyttämään opinnäytetyösämme mahdollisimman monipuolisia ja tuoreita lähteitä ja tarkastelimme kaikkia lähteitä kriittisesti. Olemme arvioineet opinnäytetyöprosessia koko matkan ajan yhdessä turvakodin toimijoiden kanssa sekä reflektoineet omaa toimintaamme jatkuvasti.

9.3 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessin aikana yksi tärkeimmistä oppimiskokemuksistamme oli väkivaltatyöhön tutustuminen teoriakirjallisuuden avulla. Opintojemme aikana väkivallasta ei juuri puhuttu ja mahdollisuus tutustua väkivaltatyöhön oli vain valinnaisilla kursseilla. Nämäkin keskittyvät enemmän parisuhdeväkivaltaan kuin lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan. Tietomme väkivaltatyöstä olivat siis ennen prosessin aloittamista vähäisiä, mutta tutustuttuamme kirjallisuuteen monipuolisesti koemme osaamisemme aiheesta lisääntyneen valtavasti. Tästä on varmasti meille hyötyä työelämässä, sillä väkivaltaa kohdanneita asiakkaita voi kohdata missä tahansa työympäristössä.

Turvakotityöskentely oli meille lähes tuntematonta etukäteen. Sen paikka palvelujärjestelmässä yhtenä tärkeänä verkoston osana tuli meille selkeämmäksi opinnäytetyöprosessissa. Tiivis työskentelymme toimeksiantajamme kanssa auttoi meitä ymmärtämään turvakotityön luonnetta ja sen tärkeyttä. Turvakodissa tehtävä työ on kriisityötä ja usein työskentely asiakkaan kanssa ei välttämättä ole kovin pitkäkestoista. Yksi tärkeimmistä asioista turvakodissa onkin jatkopalveluihin ohjaaminen ja niiden turvaaminen. Opimme, miten paljon turvakodissa tehdään yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, kuten esimerkiksi lastensuojelun.

Olemme molemmat opintojemme aikana suuntautuneet lastensuojeluun sekä suorittaneet useita harjoitteluita lastensuojelukentällä. Koimme, että pystyimme

hyödyntämään opinnäytetyötä tehdessämme aiempaa osaamistamme lastensuojelusta ja asiakastyöstä. Lastensuojelussa ja turvakotityössä käytettävät menetelmät ovat usein melko lähellä toisiaan, sillä monilla lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla on myös väkivaltakokemuksia taustallaan. Olemme opintojen aikana saaneet vankan pohjan luovien ja toiminnallisten menetelmien käytölle, josta oli erityisesti hyötyä opinnäytetyötä tehdessä. Prosessin aikana lisääntynyt teorian tieto väkivaltatyöstä sekä käytännön menetelmäosaaminen menetelmäkansiota kasattaessa tulevat varmasti tukemaan meitä jatkossa työelämään siirtymisessämme.

Menetelmiä kansioon etsiessä ja kansiota kootessa koimme haasteellisena menetelmien ja työvälineiden eron. Koulutuksen aikana olemme oppineet menetelmän tarkoittavan suurempaa kokonaisuutta, kuten tunnetyöskentely tai toiminnalliset menetelmät. Työväline taas on tarkoittanut välinettä menetelmän sisällä, kuten verkostokartta ja tunnemaalaus. Menetelmäkansiota varten olemme siis keränneet työvälineitä, mutta kutsumme niitä opinnäytetyössämme menetelmiksi. Menetelmä-käsitteen käyttö prosessissa lähti alun perin turvakodin toiveesta saada menetelmäkansio lapsityöhön. Koimme, että käsitteiden erottelu prosessin aikana ja lopullisessa kansiossa olisi saattanut sekoittaa sekä kansion käyttäjää, että opinnäytetyön lukijaa, joten päädyimme käyttämään vain menetelmäkäsitetä.

Itse opinnäytetyön prosessi ja kirjoittaminen oli myös tärkeä oppimisen paikka. Jouduimme prosessin edetessä opettelemaan työn rajaamista, sillä alkuperäisten suunnitelmien mukaan työstä olisi tullut todella laaja. Mielestämme työn lopullinen rajaus on onnistunut. Koimme myös yhdeksi haasteeksi tutkitun tiedon vähyyden ja suppeuden. Erityisesti kappaleessa neljä käsitellystä lapsikeskeisestä väkivaltatyöstä turvakodeissa tietoa oli saatavilla vähän. Tietoa lasten väkivaltakokemuksista sekä niiden vaikutuksista lasten kehitykseen oli haastava löytää niin, että tietoperustaamme olisi syntynyt vuoropuhelua. Opinnäytetyön tietoperusta rakentui lopulta aiheen tarkastelemiseen eri näkökulmista. Pohdimme itse tutkitun teorian vähyyden voivan johtua aiheen arkaluontoisuudesta. Lasten väkivaltakokemuksien tutkiminen voi olla eettisesti haasteellista, koska

tutkimuksen aikana on otettava huomioon lasten saama tuki vaikean asian käsittelyn aikana.

9.4 Hyödynnettävyys ja jatkokehitys

Opinnäytetyömme aihe on peräisin työelämästä ja herännyt toimeksiantajamme tarpeesta. Siksi uskomme, että opinnäytetyömme on käyttökelpoinen ja turvakodin arjessa hyödyllinen. Opinnäytetyömme tuotoksena syntynyt menetelmäkansion toimii Joensuun turvakodissa jokapäiväisen työn tukena sekä apuna myös työn suunnittelussa. Turvakodin työntekijöitä osallistamalla halusimme varmistaa, että menetelmäkansion sisältö vastaa tarpeisiin.

Jatkokehitysmahdollisuuksina näkisimme esimerkiksi menetelmäkansion laajentamisen entisestään joko ikäryhmiltään laajemmaksi tai esimerkiksi erityislapsiin ja monikulttuurisuuteen. Opinnäytetyötä varten jouduimme rajaamaan menetelmäkansion kohderyhmää tiukasti ja sitä olisi varmasti hyvä laajentaa tulevaisuudessa, jotta se palvelisi turvakodin työntekijöitä entistä paremmin. Yle uutisten (2019) mukaan vuoden 2019 kouluterveyskyselyssä joka neljäs seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluva yläasteikäinen lapsi oli kokenut kotonaan fyysistä väkivaltaa. Samanikäisistä lapsista, jotka eivät kuuluneet seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön, väkivaltaa oli kokenut noin joka kymmenes. (Terävä 2019.) Tutkimuksen tuloksista voi päätellä, että lapsiin kohdistuvaa perheväkivaltaa tapahtuu enemmän perheissä, joissa lapsi kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Tämä vaatii väkivalta- ja kriisityötä tekeviltä ammattilaisilta tietoa ja osaamista, jota tulevaisuudessa olisi esimerkiksi Joensuun turvakodissa mahdollista lisätä menetelmäkansiota laajentamalla seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluviin nuoriin.

Tietoperustassamme käsittelemme lasten aggressiivisuutta ja vihan tunteita yhtenä väkivallan kokemisen vaikutuksista. Lapsen tunteman aggressiivisuuden käsittelemiseen ja purkamiseen liittyviä menetelmiä emme sellaisenaan kansioomme löytäneet. Tunteiden purkamiseen ja käsittelyyn sopivia menetelmiä on

mahdollista käyttää myös aggressiivisuuden käsittelyssä, mutta tulevaisuudessa kansiota olisi mahdollista täydentää juuri tähän teemaan liittyvillä menetelmillä. Aggressiivinen käyttäytyminen ja vihan tunteet näyttäytyivät teoriassa hyvin todennäköisinä vaikutuksina, joten niiden käsittely on myös osa turvakodissa tehtävää lapsityötä.

Keskustelimme viimeisessä arviointikeskustelussa menetelmäkansion jatkokehitysmahdollisuuksista. Turvakodin työntekijöillä oli samankaltaisia ajatuksia kuin meillä itsellämme kansion kohderyhmän laajentamisesta eri ikäisille tai erityisryhmille. Menetelmäkansionamme antaa kehittämistä varten hyvän pohjan, jota lähteä täydentämään tai jota käyttää mallina toisessa kansiossa. Turvakodin työntekijät kokivat, että menetelmäkansio voi tuoda lisäarvoa myös muille turvakodeille. Arviointipalaverissa huomasimme, että menetelmät innostavat myös työntekijöitä soveltamaan menetelmiä uusilla tavoilla lapsen tarpeiden ja toiveiden mukaan. Koimme itse, että kansiosta on haasteellista tehdä yhdellä kertaa tarpeeksi monipuolista, joten toivomme, että tulevaisuudessa kansiota myös täydennetään uusilla menetelmillä.

Turvakodin työntekijöiden lisäksi uskomme, että opinnäytetyöstämme on hyötyä myös alan opiskelijoille. Väkivaltatyötä sekä turvakodissa työskentelyä ei käsitellä juurikaan sosionomikoulutuksen peruskursseilla, mutta täydentävillä opinnoilla omaa osaamista on mahdollista lisätä. Opinnäytetyöllämme haluamme tuoda konkreettisesti esille erilaisia työskentelykeinoja, joita turvakodissa käytetään. Alaa opiskelevien on mahdollista opinnäytetyöhömme tutustumalla lisätä myös omaa osaamista sekä löytää uusia menetelmiä ja työvälineitä, joita soveltaa myös muihin työympäristöihin.

Lasten kokemusten ja väkivallan vaikutusten tutkiminen ja ymmärtäminen tuottaa uutta tietoa, jonka pohjalta turvakodeissa tehtävää lapsityötä voidaan kehittää. Omassa opinnäytetyössämme hyödynsimme aiempaa tutkittua tietoa ja kokemuksia, joiden pohjalta kehitimme yhden yksikön työntekijöiden osaamista. Vaikka kansionamme on tehty Joensuun turvakodin työntekijöiden toiveiden ja kokemusten pohjalta, sen perusta kuitenkin pohjautuu suomalaiseen

tutkimustietoon lasten kokemuksista ja väkivallan vaikutuksista. Toivomme, että menetelmäkansiota voi hyödyntää muissakin Suomen turvakodeissa ja sosiaali- ja terveysalan paikoissa, joissa lasten kanssa tehdään väkivaltatyötä.

Lähteet

- Alastalo, M. & Åkerman, M. 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 372–392.
- Alastalo, M., Åkerman, M. & Vaittinen, T. 2017. Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimus-haastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 181–197.
- Aro, E. 2019. Toiminnalliset menetelmät osana 0-3-vuotiaiden lasten väkivaltatyötä – Opasvihkonen Perhekulma Puhurille. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/262602/Aro_Emi-lia.pdf?sequence=1&isAllowed=y 2.12.2019.
- Auvinen, P. & Peuronen, S. 2015. Perheväkivaltaa kokeneen lapsen auttaminen turvakodin työntekijöiden näkökulmasta. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/98342/Peuronen_Su-sanna.pdf?sequence=1&isAllowed=y 28.10.2019.
- Ensi- ja turvakotien liitto. 2020a. Lasten ja nuorten kanssa tehtävä työ.
<https://ensijaturvakotienliitto.fi/tampereenensijaturvakoti/palvelut/lapsityo/> 2.3.2020.
- Ensi- ja turvakotien liitto. 2020b. Materiaalia lasten kanssa työskentelyyn. Ensi- ja turvakotien liitto. https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/materiaalit/materiaalia_lasten_kanssa_tyoskentelyyn/#lapsen_oma_kirja 4.2.2020.
- Eskonen, I. 2001. Miten lapset kertovat läheisiin suhteisiin liittyvästä väkivallasta? Lasten terapiaryhmässä käyttämien kerrontapojen analyysi. Janus vol.9 (1), 22–39.
- Eskonen, I. 2004. Lasten toimijuus perheen väkivaltatilanteissa. Nuorisotutkimus 4/2004.
- Eskonen, I. 2005. Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta? Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Akateeminen väitöskirja.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67528/951-44-6432-X.pdf?sequence=1> 29.1.2020.
- Ewalds, H., Karjalainen, R. & Peltonen, J. 2019. Turvakotipalvelujen kansalliset laatusuosituksat. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138009/URN_ISBN_978-952-343-335-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y 28.10.2019.
- Glaser, D. 2001. Lasten pahoinpitelyn ja laiminlyönnin vaikutukset aivoihin – kirjallisuuskatsaus. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 67–114.
- Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen – avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY Opimateriaalit Oy.
- Hiljanen, A. 2011. Perheväkivaltaa kokeneiden alle 10-vuotiaiden lasten auttaminen Porin turvakoti Esikossa. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

- Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25936/hilja-nen_anette.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 28.10.2019.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Holmberg, T. 2000. Lapset ja perheväkivalta. Helsinki: Lasten keskus.
- Huovinen, A. 2017. Perheväkivaltaa kokeneen lapsen identiteettikertomukset. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiaalityön ammatillisen lisensiaatin tutkimus. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/53459/1/URN:NBN:fi:ju-201704031872.pdf>. 28.1.2020.
- Innokylä. 2019. Learning cafe eli oppimiskahvila. <https://www.innokyla.fi/web/malli2825539>. 30.10.2019.
- Jääskinen, A. & Pelliccioni, S. 2017. Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen. Helsinki: Lasten keskus ja Kirjapaja Oy.
- Kaltiala-Heino, R. 2012. Lasten kaltoinkohtelu – oireet ja ongelmat nuoruusiässä. Teoksessa Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 168–176.
- Karjalainen, R. 2019. Lapsuuden perheväkivaltakokemukset ja niistä selviytymisen aikuisen kertomana. Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Lisensiaatin tutkimus. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=8ad80362-6aec-4daa-bb71-c9ce44bd3e65>. 28.1.2020.
- Karvinen, S. 1999. Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, R., Jokiranta, H., Karvinen, S., Matthies, A. & Pohjola, A. Monisärmäinen sosiaalityö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 15–51.
- Kauppi, A. 2012. Sisäiset mustelmat – pahoinpitelyn psyykkiset vaikutukset. Teoksessa Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 125–130.
- Kivisaari, K. 2007. Väkivalta, tunteet ja turvallisuus. Kuinka ottaa väkivalta puheeksi. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.
- Kokkonen, M. 2017. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet: Opi tunteiden säätelyn taito. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laaksonen, S., Koskinen, S. & Salminen, L. 2011. Monien mahdollisuuksien Learning Cafe. Teoksessa Junnila, R., Koskinen, S., Stolt, M. & Salminen, L. (toim.) Näyttöön perustuva opettaminen ja ohjaaminen. Turun yliopisto. Hoitotieteenlaitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. Sarja A62. Turku: Turun yliopisto, 38–49.
- Lahikainen, A. 2013. Minuuden sosiaalinen rakentuminen. Teoksessa Suoninen, E., Pirttilä-Backman, A., Lahikainen, A. & Ahokas, M. Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 89–136.
- Lajunen, K., Andell, M. & Ylenius-Lehtonen M. 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Niemi-Kiesiläinen, J. & Kainulainen, H. 2006. Perheväkivalta ja lainsäädäntö. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto ry. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. Jyväskylä: PS-kustannus, 115–135.
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Ojuri, A. & Laitinen, M. 2015. Turvakoti työnä: selvitys Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten turvakotityön sisällöistä ja vaikutuksista. Ensi- ja turvakotien liitto ry. https://issuu.com/ensi-jaturvakotien-liitto/docs/ensi_ja_turvakotien_liitto_turvakot. 24.1.2020.
- Oranen, M. 2012. Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Söderholm, A. & Kivittie-Kallio, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 217–238.
- Oranen, M. & Keränen, E. 2006. Lasten auttaminen. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto ry. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 63–83.
- Oranen, M. & Laaksamo, E. 2003. Lapsikeskeinen väkivaltatyö turvakodeissa. Teoksessa Paavilainen, E. & Pösö, T. (toim.) Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WS Bookwell Oy, 237–258.
- Pieviläinen, H., Pyykkönen, A. & Saukkonen, T. 2014. Asiakkaan äänellä. Menetelmäopas asiakaspalautteen keräämiseen sosiaalityössä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry.
- Pihko, H. 2012. Kaltoinkohtelun vaikutus kehittyviin aivoihin. Teoksessa Söderholm, A. & Kivittie-Kallio, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 161–167.
- Poijula, S. 2016. Lapsi ja kriisi – selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.
- Raittila, R., Vuorisalo, M. & Rutanen, N. 2017. Lasten haastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.). Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 312–335.
- Salonen, K. 2012. Kehittämistoiminnan konstruktivistinen malli. Teoksessa Hautala, T., Ojalehto, M. & Saarinen, J. (toim.) Työelämää kehittämässä. Ammattikorkeakoulu projektimaisen kehittämisen kumppanina. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 67. Tampere: Juvenes Print Oy, 22-31. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522162625.pdf>. 6.10.2019.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Tampere: Juvenes Print Oy. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>. 6.10.2019.
- Simolin, M. & Ylöstalo, S. 2019. Perheväkivaltaa kokeneen lapsen kohtaaminen turvakotityössä. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/171681/Simolin_Marianne_YI%c3%b6stalo_Su-sanna.pdf?sequence=2&isAllowed=y. 2.12.2019.
- Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Äkillisten traumaattisten tilanteiden psykososiaalisen tuen kehittämisen työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:46. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161634/R_46_19_Psykososiaalisen_tuen_loppuraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 20.3.2020.
- Storvik-Sydänmaa, S., Talvensaari, H., Kaisvuo, T. & Uotila, N. 2013. Lapsen ja nuoren hoitotyö. Helsinki: SanomaPro.
- Söderholm, A. & Kivittie-Kallio, S. 2012. Lapsen kaltoinkohtelu – ihmisoikeuskysymys ja kansanterveysongelma. Teoksessa Söderholm, A. & Kivittie-

- Kallio, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 14–21.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Luo luottamusta suojele lasta: Opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaaville. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136183/Luo%20luottamusta%20suojele%20lasta_15022019.pdf?sequence=4&isAllowed=y. 2.10.2019.
- Terävä, H. 2019. Joka neljäs seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluva yläkoululainen kokee kotonaan fyysistä väkivaltaa. <https://yle.fi/uutiset/3-11089142>. 10.12.2019.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Arviointilomake

Menetelmä, jota käytit:

Oliko menetelmän
ohjeistus riittävä?

Oliko menetelmästä
apua lapsityöhön?

Opinnäytetyön aikataulu

Syyskuu 2019	Suunnitelman aloitus
Lokakuu 2019	Suunnitelman kirjoittaminen
Marraskuu 2019	Palaveri turvakodilla, suunnitelman kirjoittaminen
Joulukuu 2019	Suunnitelman viimeistely valmiiksi
Tammikuu 2020	Asiantuntijahaastattelu, työntekijän haastattelu tietoperustaa varten n. 30 min. Learning cafe, työyhteisön osallistaminen sopivien menetelmien ja työkalujen löytämiseksi, n 1h. Raportoinnin aloittaminen Kansion materiaalin keruu osallistavien menetelmien perusteella
Helmikuu 2020	Toiminnallinen päivä työyhteisössä, kerätyn materiaalin testaus ja arviointi lopullista kansiota varten Raportointi Kansion kokoaminen, sähköinen ja fyysinen versio
Maaliskuu 2020	Menetelmäkansio valmiiksi työyhteisölle käyttäväksi Raportointi
Huhtikuu 2020	Menetelmäkansion käytettävyyden arviointi huhtikuun alussa Arviointi Seminaari
Toukokuu 2020	

Asiantuntijahaastattelun runko

Haastattelurunko 10.01.2020

Nykytilan kartoitus

- Mitä lapsityö leikki-ikäisten kanssa tällä hetkellä sisältää Joensuun turvakodilla?
- Millaista termistöä lasten kanssa työskennellessä käytetään?
- Väkivallan kohteena olemisen/väkivallan näkemisen ero työskentelyssä ja lapsen kohtaamisessa, eroaako työskentely jotenkin, miten?

Prosessi

- Millainen alkukontakti lapsen kanssa on ja miten työskentely aloitetaan?
- Työskentelyprosessin eteneminen ja päätös lapsen kanssa?

Menetelmät ja työvälineet

- Millaisia menetelmiä ja välineitä lapsityössä on tällä hetkellä käytössä leikki-ikäisten lasten kanssa?
- Mitkä menetelmät ja välineet on koettu toimivina?
- Millaisia haasteita menetelmien käytössä on ilmennyt?
- Huomioitavaa menetelmien käytössä leikki-ikäisten kanssa?
- Lapsen kanssa käytettävien menetelmien valintaan vaikuttavat asiat? (ikä, sukupuoli yms.)
- Tunteiden tunnistaminen ja käsittely menetelmien avulla/käytön aikana/käytön jälkeen, mitä huomioitavaa?
- Mitä tavoitteita menetelmillä on?

Osaaminen ja osaamisen kehittämistarpeet

- Onko kaikilla työntekijöillä samanlaiset valmiudet lapsityöhön?
- Mitä tavoitteita lapsityöllä on?
- Kuinka lapsityön vaikuttavuutta arvioidaan?
- Mitä kehitettävää näet Joensuun turvakodin lapsityössä erityisesti leikki-ikäisten kanssa? Esimerkiksi työntekijöiden osaamisessa, työmenetelmissä tai prosessissa?

Learning cafe

Learning café 16.1.2020

TOIMIVIKSI KOETUT MENETELMÄT/ TYÖVÄLINEET LEIKKI-ikäisten KANSSA?

Kynä & paperi & askartelu

palapelit

Lautapelit

Susi - eli mahtikortit

Lapsen työkirja

Liikuntasali

Ulkoleikkipaikka (vars. kesällä)

Luontoretket (Utran saaret)

Leipominen

Kuusenkoristelu → ym. vuodenaikajuhlat
→ lapsen kanssa

Arkisiin askareisiin mukaan ottaminen
(esim. kauppalistan teko, roskiön kokoaminen)

Autoilu - keskustelu asiainnin yhteydessä

Katuliidut

Trappan -menetelmä

Leikki (nuket, autot, eläimet)

muovailuvahat

Learning cafe

MILLAISTA MENETELMÄ /TYÖVÄLINE
OSAAMISTA TYÖYHTEISÖSSÄ TÄLLÄ HETKELLÄ
ON ?

Trappan

Kuvataide

kirjallisuus

Draama - / teatteri

Erilaisten koulutusten kautta havainnointi
(koulutustarustojen)

Musiikki on mahdollisuus

THL:n lapsityön koulutukset

+ menetelmäkoulutukset

Sukupuolensensitiivinen työote

Monikulttuurisuus

Learning cafe

MINKÄLAISIA MENETELMIÄ /TYÖVÄLINEITÄ KAIVATAAN LISÄÄ LEIKKI-IKÄISTEN KANSSA TYÖSKENTELYYN?

Draamamenetelmiä (helposti käytöön otettavia)
lyhyitä

Valmis haastattelupohja, jossa kerkeisiä kysymyksiä
tarpeeksi: Suppea tutustuminen, pelot, turvallisuus, tulevaisuus, toiveet
↳ PROSESSI? teemahaastattelupohjat, voimavarat

Väkivaltatyö/kertomus/kuja lapselle

Kuvasta kertominen (esim. vaikeat asiat)

Rentoutuminen

Tutustuminen

Nukkekodin hankinta

Nukkekodin avulla työskentely

Musiikki

Learning cafe

LAPSITYÖN HAASTEET

Kielimuurit

Prosessin puuttaminen

Aika - ennakoimattomuus

Resurssit

Liiian virikkeelliset tilat

Tarvikkeet levällään ✓ "Lapsityön salkku"
puuttuu

Työntekijöistä riippumattomat syyt

Lapsen turvallisuus

Väkivallan tekijän kokene palautumisen

Keskeneräinen rikostutkinta

Jos ei osata käyttää menetelmiä

Koulutuksen puute

Priorisointi; mitä ehdittää tehdä

Turvakotijakson rauhoittaminen (esim. toiselta vanhem-
malta)

✓ Työnjako muiden toimijoiden
kanssa (esim. lastensuojelu)

Learning cafe

TOIVEET MENETELMÄKANSIOON LIITTYEN

Selkeä

Helppokäyttöinen

Muokattava (sähköinen)

Teemoiteltu

Selvät "looshit" mikä mihinkin tarkoitettu
Erityislapsen apuvälineet, mitä on
olemassa?

Sukupuolisensitiivisyys

Menetelmäkansio

Menetelmäkansio löytyy erillisenä liitetiedostona.